

EFTERVÆRN – STØTTE TIL TIDLIGERE ANBRAGTE UNGE

MIDTVEJSEVALUERING AF FORSØG MED EFTERVÆRN UNDER
HANDLINGSPROGRAMMET 'LIGE MULIGHEDER'

10:31

TURF BÖCKER JAKOBSEN
IDA HAMMEN
LENA STEEN

10:31

EFTERVÆRN - STØTTE TIL TIDLIGERE ANBRAGTE UNGE

MIDTVEJSEVALUERING AF FORSØG MED EFTERVÆRN UNDER
HANDLINGSPROGRAMMET 'LIGE MULIGHEDER'

TURF BÖCKER JAKOBSEN
IDA HAMMEN
LENA STEEN

KØBENHAVN 2010
SFI - DET NATIONALE FORSKNINGSCENTER FOR VELFÆRD

EFTERVÆRN - STØTTE TIL TIDLIGERE ANBRAGTE UNGE.
MIDTVEJSEVALUERING AF FORSØG MED EFTERVÆRN UNDER
HANDLINGSPROGRAMMET 'LIGE MULIGHEDER'

Afdelingsleder: Anne-Dorthe Hestbæk
Afdelingen for børn og familie

ISSN: 1396-1810

ISBN: 978-87-7487-993-0

Layout: Hedda Bank

Forsidefoto: Stephen Davies

Oplag: 600

Tryk: Rosendahls – Schultz Grafisk A/S

© 2010 SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd

SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd

Herluf Trolles Gade 11

1052 København K

Tlf. 33 48 08 00

sfi@sfi.dk

www.sfi.dk

SFI's publikationer kan frit citeres med tydelig angivelse af kilden.
Skrifter, der omtaler, anmelder, henviser til eller gengiver SFI's
publikationer, bedes sendt til centret.

INDHOLD

	FORORD	5
	RESUMÉ	6
1	INDLEDNING	11
	De gældende regler om efterværn	12
	Efterværnspuljen under 'Lige muligheder'	13
	Evalueringsens formål og indhold	14
	Evalueringsens metoder	15
	Begrænset viden om efterværn i Danmark	16
	Rapportens indhold	16
2	DE UNGES BAGGRUND: TRE EKSEMPLER	17
	"Jeg blev mere og mere aggressiv"	17
	"Jeg var min mors mor"	19
	"Jeg begyndte at eksperimentere med stoffer"	20
	Opsamling	22

3	MÅLGRUPPER: EFTERVÆRN INDEN FOR FORSØGSPULJEN	25
	Tidligere anbragte unges sociale baggrund	25
	Deltagerne i forsøgsprojekterne	27
	Hvilke unge modtager et tilbud om efterværn?	32
	Opsamling	37
4	INDSATSER: EFTERVÆRN INDEN FOR FORSØGSPULJEN	39
	Typer af indsatser i forsøgsprojekterne	39
	Tilbud om efterværn – fire grundlæggende metoder	42
	Nye metoder i organiseringen af efterværn	44
	Opsamling	46
5	VIRKNINGER: OPLEVEDE RESULTATER AF EFTERVÆRN	49
	Virksomheder af efterværnstilbud	50
	Virksomheder af nye metoder i organiseringen af efterværn	59
	Opsamling	63
6	EFTERVÆRN: MULIGHEDER OG UDFORDRINGER	67
	Tre strategier for efterværnsindsatsen	68
	De unges syn på efterværnets betydning	73
	Efterværn til alle: muligheder og udfordringer	80
	LITTERATUR	87
	SFI-RAPPORTER SIDEN 2009	89

FORORD

Der er stigende fokus på de udfordringer, som tidligere anbragte unge står med, når de skal forsøge at skabe sig en selvstændig tilværelse efter anbringelsens ophør. Denne rapport samler erfaringer fra en række igangværende forsøg med efterværnsindsatser, hvor målet netop er at støtte og hjælpe tidligere anbragte unge i processen mod selvstændighed. Rapporten er blevet til på foranledning af Socialministeriet, der har ønsket at evaluere disse forsøg som grundlag for satspuljeforhandlingerne for 2011, hvor en mulig styrkelse af efterværnsindsatsen blev drøftet.

Evalueringen har kun været mulig i kraft af forsøgsprojekternes store velvillighed, og vi vil gerne takke alle, der har bidraget med vinkler på efterværn – såvel de unge selv som projektledere, kontaktpersoner, sagsbehandlere og andre nøgleaktører med relation til projekterne. Desuden takkes forsker, dr.phil. Elisiv Bakketeig, Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA), for værdifulde og konstruktive referee-kommentarer.

Rapporten er udarbejdet af seniorforsker Turf Böcker Jakobsen, der også har fungeret som projektleder, samt af videnskabelig assistent Ida Hammen og videnskabelig assistent Lena Steen. Undersøgelsen er gennemført for Servicestyrelsen og finansieret af Socialministeriet.

København, december 2010

JØRGEN SØNDERGAARD

RESUMÉ

Denne rapport gør status over de erfaringer, som hidtil er gjort med efterværn til tidligere anbragte unge i forbindelse med 10 forsøgsprojekter under regeringens handlingsprogram 'Lige muligheder' fra 2007. Formålet med midtvejsevalueringen har været at bidrage med viden om, hvordan efterværn kan være med til at sikre anbragte unge en bedre overgang til voksenlivet. Samlet skal midtvejsevalueringen undersøge, *hvilke særlige muligheder og udfordringer der er forbundet med at give ret til efterværn til alle unge*, som afslutter en anbringelse ved det 18. år, samt *hvilke nye typer af tilbud der kan være behov for at udvikle*, hvis retten til efterværn gives til alle unge. Midtvejsevalueringen er iværksat og finansieret af Socialministeriet.

Forsøgene med efterværn blev udmeldt som en ansøgningspulje af Servicestyrelsen i 2008, og 10 kommuner fik tildelt midler til forsøgsprojekter med opstart i 2009. Kommunerne har både kunnet søge om at udvikle tilbud om *efterværn til alle unge* i kommunen, der afslutter en anbringelse, og til at udvikle *nye metoder* til efterværn. 8 ud af de 10 kommuner fik midler til begge dele, mens de to sidste fik midler til henholdsvis tilbud om efterværn til alle og udvikling af nye efterværnstilbud.

HENSIGTEN MED EFTERVÆRN

Efterværn er et tilbud efter serviceloven, der primært er rettet mod unge, der er eller har været anbragt umiddelbart op til deres fyldte 18. år. Tilbuddet gives, når det må anses for at være af væsentlig betydning for de unges behov for støtte, og har til formål at hjælpe de unge til en bedre overgang til voksenlivet. Efterværn kan tilbydes unge i alderen 18-22 år. Der kan både være tale om, at visse foranstaltninger opretholdes eller genetableres, og at der iværksættes nye tilbud. Støttemulighederne inden for den gældende lovgivning omfatter:

- at døgnophold opretholdes eller genetableres
- at der udpeges en personlig rådgiver for den unge
- at der udpeges en fast kontaktperson for den unge
- at der etableres en udslusningsordning i det hidtidige anbringelsessted (servicelovens §§ 68 og 76).

Det er velkendt fra forskningen, at overgangen til voksenlivet kan være særlig vanskelig for unge, der har været anbragt uden for hjemmet. Sammenlignet med deres jævnaldrende får tidligere anbragte fx sjældnere en uddannelse, har svagere tilknytning til arbejdsmarkedet, er oftere på overførselsindkomst, har dårligere psykisk og fysisk helbred og kommer oftere i kontakt med retssystemet. Hensigten med efterværnspuljen har været at etablere forsøgsordninger, hvor tidligere anbragte unge støttes til at håndtere og om muligt overkomme disse betydelige udfordringer. Målsætningen er, at de unge påbegynder eller gennemfører en ungdomsuddannelse eller alternativt opnår stabil tilknytning til arbejdsmarkedet, opnår stabile boligforhold, undgår misbrug, kriminalitet og selvmord, og at de udvikler stabile relationer til familie og netværk.

BEHOV FOR MÅLRETTET EFTERVÆRNSINDSATS

Erfaringerne fra forsøgsprojekterne peger overordnet set på behovet for en målrettet efterværnsindsats. Problemtyndgen er markant hos de tidligere anbragte unge. De kæmper fx med fraværende familiestøtte, vanskelige skoleforløb, tidlige misbrugskarrierer, psykiske problemer og kriminalitet. For mange af de unge er det vanskeligt at forestille sig, at overgangen til voksentilværelsen kan forløbe tilfredsstillende uden nogen

form for støtte. Behovet for en målrettet efterværnsindsats understreges af de overvejende positive vurderinger af indsatsen, som fremhæves både af de adspurgte unge og de professionelle omkring dem.

EFTERVÆRN VURDERES POSITIVT

Fra *de professionelles* perspektiv er der tre områder, hvor efterværn i særlig grad skaber resultater:

- De unge kommer i højere grad i gang med en ungdomsuddannelse
- De unge opnår mere stabile boligforhold
- De unge opbygger og udvikler sociale netværk.

Disse resultater siger ikke noget om virkningerne af indsatsen på længere sigt, men erfaringerne er i god tråd med internationale forskningsresultater. Bl.a. viser norske og engelske studier, at efterværn kan forebygge social udstødelse og bidrage til at give tidligere anbragte unge bedre fremtidsudsigter.

De unges vurderinger af indsatsen vedrører først og fremmest de relationsmæssige potentialer af at deltage i efterværn. Det gælder relationen til professionelle voksne – typisk kontaktpersonen – som navnlig får betydning i kraft af:

- den unges adgang til praktisk støtte
- den voksnes funktion som en professionel, der kan rumme den unges komplekse problemer og give gode råd
- den tillidsrelation mellem parterne, som i nogle tilfælde udgør den unges eneste fortrolige voksenkontakt.

Det gælder også relationen til andre unge på projektet, som navnlig får betydning som følge af:

- den tryghed, som ligger i at være blandt ligesindede, hvor man ikke udstilles som anderledes eller socialt marginaliseret.
- den modvirkning af en eksistentiel ensomhed, som ellers er udbredt blandt tidligere anbragte.

- den 'generator' for social forankring og individuel udvikling, som fællesskabet med de andre unge muliggør.

BEHOV FOR FLEKSIBLE EFTERVÆRNSTILBUD

De fleste af forsøgsprojekterne tilbyder en 'pakke', som indeholder flere forskellige tilbud, fx både individuel støtte (typisk en kontaktperson) og sociale elementer (fællesaktiviteter, værested og lignende). Erfaringerne med disse kombinationsmuligheder er helt overvejende positive, og det peger på behovet for at udvikle *fleksible løsninger* i arbejdet med efterværn. Der er stor forskel på, hvad de unge har brug for: fra praktisk hjælp til fx at søge ind på en uddannelsesinstitution eller komme på plads i egen bolig til en langt mere bredspektret indsats, der fx også dækker støtte til at håndtere en livssituation, præget af traumatiske opvækstbetingelser, gentagne anbringelser, osv. Der er også stor forskel på den enkeltes behov over tid: Efterværn er en støtte til selvstændiggørelse, og det er derfor logisk, at behovene ikke er de samme på alle tidspunkter i den unges udviklingsproces. Begge dele taler for, at efterværn organiseres fleksibelt som en indsats, der målrettes efter de unges konkrete situation.

VIGTIGE FORUDSÆTNINGER FOR EN STYRKET INDSATS

Forsøgsprojekterne fremviser flere af disse fleksible organiseringsmåder, der kan ses som vigtige forudsætninger for en styrket efterværnsindsats, herunder:

- at der sker en *tidlig kontakt til den unge*, således at den enkelte introduceres til de eksisterende muligheder, allerede inden anbringelsen ophører.
- at der foregår et *opsøgende arbejde i forhold til de unge, som har sagt nej til eller har droppet et efterværnstilbud*, men som eventuelt stadig har et massivt støttebehov.
- at de tilbud, man benytter, i sig selv er fleksibelt indrettet – kontaktpersonordningen fremstår eksempelvis vigtig og relevant for langt de fleste tidligere anbragte unge, mens deltagelse i et fællesskab med andre unge i samme situation er essentielt for nogle, men ikke for andre.

TILBUDDENE OM EFTERVÆRN FANGER IKKE DEN TUNGESTE GRUPPE

Den væsentligste barriere for et virksomt efterværnstilbud til alle tidligere anbragte unge har formentlig også at gøre med fleksibilitet eller manglen på samme: Selv under forsøgsprojekternes innovative rammer lykkes det ikke at involvere hele målgruppen, ligesom en del af de tidligere anbragte unge vurderes at være 'for tunge' eller 'for lidt i udvikling' til at kunne indgå i projekterne. Hvis målet er efterværn til alle, kommer man ikke uden om, at det kræver både ressourcer og særlige indsatser at få den restgruppe med, som er mindst motiveret for at deltage – men som formentlig også har det største behov for støtte.

UNDERSØGELSENS DATAGRUNDLAG

Evalueringen er gennemført i perioden maj-august 2010. Datagrundlaget består overvejende af kvalitative interview med centrale aktører på og i tilknytning til de 10 forsøgsprojekter. Interviewpersonerne er:

- Unge, som modtager efterværn på forsøgsprojekterne
- Nøglemedarbejdere på projekterne med nært kendskab til de unge
- De 10 projektledere
- Sagsbehandlere og afdelingsledere/familiechefer med indgående viden om kommunens efterværnstilbud.

I alt er der gennemført 45 kvalitative interview, heraf 19 interview med unge efterværnsmodtagere.

INDLEDNING

Jesper, 18 år: Man mister noget, når man ryger på institution, uanset hvilken institution det er, for du er bare ikke ved dit sociale netværk, og det er lige meget, om det er 2 kilometer væk, eller det er 400 kilometer væk. Du er der bare ikke, og det vænner dine venner sig til. Og din familie vænner sig også til, at du ikke er der, og når du så er der, så er det lige pludselig akavet, så fungerer det ikke, og det kan altså give en helvedes masse problemer. Når man kommer fra en institution, og pædagogerne siger spisetid, så er det spisetid, og når de siger godnat, så er det godnat. Hvordan skal man selv kunne styre tiden, når man kommer ud fra institutionen? Det var det, der gik galt for mig. Jeg gik fra at have ingen tid til mig selv til at have al tid til mig selv, og det gik galt, for så kunne jeg selv råde over den, så skulle jeg sgu feste, for det måtte jeg jo ellers ikke. Alt for mange fristelser, og man tager både den ene og den anden og den tredje og den fjerde, for man har ikke kunnet få noget i al den tid, du har boet på institutionen, så alt er velkommen. Det kan efterværn hjælpe rigtig meget med at få styr på.

Denne rapport gør status over de erfaringer, som hidtil er gjort med efterværn til tidligere anbragte unge i forbindelse med 10 forsøgsprojek-

ter under handlingsprogrammet 'Lige muligheder'. Med dette program har regeringen sammen med satspuljepartierne i 2007 afsat 600 mio. kr. til igangsættelse af forskellige indsatser over for børn og unge, der er udsatte eller i risiko for at blive udsatte. Forsøgene med efterværn blev udmeldt af Servicestyrelsen som en ansøgningspulje i 2008 med en samlet budgetramme på 51,2 mio. kr. 10 kommuner fik tildelt midler til forsøgsprojekter med opstart i 2009. Det er erfaringerne fra disse 10 projekter, der danner grundlag for denne evaluering. Forsøgene med efterværn indgår sammen med en række andre sociale indsatser under 'Lige muligheder' i en flerårig evaluering, som sætter fokus på indsatsernes effekter og samfundsøkonomiske omkostninger. Resultaterne af effektevalueringen, som gennemføres af SFI og COWI A/S, foreligger dog først i 2013, og da satspuljeordførerne drøfter behovet for en yderligere styrkelse af efterværnsindsatsen ved satspuljeforhandlingerne for 2011, har ordførerne besluttet at lade denne midtvejsevaluering gennemføre. Evalueringen er finansieret af Socialministeriet.

DE GÆLDENDE REGLER OM EFTERVÆRN

Efterværn er et tilbud efter serviceloven, der primært er rettet mod unge, der er eller har været anbragt umiddelbart op til deres fyldte 18. år. Tilbuddet gives, når det må anses for at være af væsentlig betydning for de unges behov for støtte, og har til formål at hjælpe de unge til en bedre overgang til voksenlivet. Efterværn kan tilbydes unge i alderen 18-22 år og udgør således en fortsat støtte til de unge inden for rammerne af serviceloven efter det fyldte 18. år. Der kan både være tale om, at visse foranstaltninger opretholdes eller genetableres, og at der iværksættes nye tilbud. Reglerne om efterværn findes i servicelovens §§ 68 og 76.

Støttemuligheder inden for den gældende lovgivning for unge, der er eller har været anbragt uden for hjemmet umiddelbart op til det fyldte 18. år, omfatter:

- at døgnophold (fx i familiepleje eller på døgninstitution) kan oprettholdes eller genetableres
- at der udpeges en personlig rådgiver for den unge
- at der udpeges en fast kontaktperson for den unge

- at der etableres en udslusningsordning i det hidtidige anbringelsessted.

Endvidere kan en kontaktperson eller en personlig rådgiver (efter servicelovens § 52, stk. 3, nr. 6 og 7) opretholdes eller genetableres for de unge, som tidligere har modtaget denne form for støtte. Efter de gældende regler sker tildelingen af efterværn ud fra en individuel behovsvurdering. Den unges opholdskommune skal senest 6 måneder forud for ophør af en anbringelse ved det 18. år afgøre, om den unge har behov for efterværnsforanstaltninger og i givet fald, hvilke foranstaltninger der skal iværksættes.

EFTERVÆRNSPULJEN UNDER 'LIGE MULIGHEDER'

Tanken med efterværnspuljen har været at styrke tilbuddet om efterværn med sigte på, at anbragte unge får de samme muligheder for personlig udfoldelse, udvikling og sundhed som deres jævnaldrende på trods af de særlige udfordringer, der er forbundet med anbringelsens ophør – og med i det hele taget at have været anbragt uden for hjemmet. Det er velkendt, at overgangen til voksenlivet kan være svær for udsatte unge, og det gælder i særlig grad for unge, der har været anbragt uden for hjemmet (se fx Egelund et al., 2009). Sammenlignet med deres jævnaldrende får tidligere anbragte fx sjældnere en uddannelse, har svagere tilknytning til arbejdsmarkedet, er oftere på overførselsindkomst, har dårligere psykisk og fysisk helbred og kommer oftere i kontakt med retssystemet. Hensigten med efterværnspuljen har været at etablere forsøgsordninger, hvor tidligere anbragte unge støttes til at håndtere og om muligt overkomme disse betydelige udfordringer. Målsætningen er, at de unge påbegynder eller gennemfører en ungdomsuddannelse eller alternativt opnår stabil tilknytning til arbejdsmarkedet, opnår stabile boligforhold, undgår misbrug, kriminalitet og selvmord og udvikler stabile relationer til familie og netværk.

Da efterværnspuljen blev udmeldt i 2008, kunne kommunerne både søge om at udvikle tilbud om efterværn til alle unge i kommunen, der afslutter en anbringelse, og til at udvikle nye metoder til efterværn. 8 ud af de 10 kommuner fik midler til begge dele, mens de to sidste fik midler til henholdsvis tilbuddet om efterværn til alle og udvikling af nye

efterværnstilbud. Forsøgsprojekterne er alle igangsat i løbet af 2009, men som følge af forskellige opstartsproblemer er der en del variation med hensyn til, hvor længe projekterne har været i drift. Projekterne løber i en 4-årig periode. Det vil som udgangspunkt sige til udgangen af 2012, men med mulighed for forlængelse, hvis opstarten har været forsinket. Selvom den foreliggende rapport har titel af en midtvejsevaluering af forsøgene med efterværn, må det understreges, at flere af projekterne fortsat befinder sig i en etableringsfase.

EVALUERINGENS FORMÅL OG INDHOLD

Midtvejsevalueringens overordnede formål er at bidrage med viden om, hvorvidt og under hvilke omstændigheder efterværn kan være med til at sikre anbragte unge en bedre overgang til en selvstændig voksentilværelse. På grundlag af forsøgsprojekternes erfaringer skal evalueringen bidrage med viden, der kan danne grundlag for politiske drøftelser om en eventuel styrkelse af efterværnsindsatsen, herunder en mulig lovmæssig ret til efterværn samt andre lovkrav om metoder og indsatser. Samlet skal midtvejsevalueringen besvare følgende spørgsmål:

- Hvilke særlige muligheder og udfordringer er der forbundet med at give ret til efterværn til alle unge, som afslutter en anbringelse ved det 18. år?
- Hvilke nye typer af tilbud kan der være behov for at udvikle, hvis retten til efterværn gives til alle unge?

Konkret rummer evalueringen tre hovedelementer: en indsatsdel, en virkningsdel og en vurderingsdel. Indsatsdelen belyser en række faktuelle forhold omkring forsøgsprojekterne, navnlig vedrørende målgrupper og gennemførte aktiviteter. Virkningsdelen tegner et billede af de oplevede resultater af efterværnstilbuddene, herunder i hvilken grad og på hvilken måde indsatserne bidrager til, at de unge får en bedre overgang til voksentilværelsen. Endelig belyser vurderingsdelen, hvordan forsøgsprojekternes centrale aktører – de unge, projektledere og andre nøglemedarbejdere – opfatter betydningen af de tilbud, som gives.

Som nævnt befinder projekterne sig i en fase af forsøgsforløbet, hvor det knap er rimeligt at tale om en midtvejsevaluering. Dette forhold

har naturligvis også betydning for de konklusioner, som kan drages ud fra forsøgsprojekternes virksomhed, ikke mindst når målet er at kunne udtale sig om virkningerne og betydningen af at deltage i efterværn. Vi skal derfor slå fast, at nærværende evaluering ikke er et effektstudie (der fx kan undersøge kausalsammenhænge mellem indsatser og deres effekter), men en kvalitativ undersøgelse, der kan sige noget om indsatsens oplevede virkninger og den betydning, som aktørerne tillægger indsatsen. Det betyder også, at evalueringen giver et øjebliksbillede af forsøgsprojekternes virksomhed, men ikke kan fortælle noget eksakt om resultaterne af indsatsen på længere sigt.

EVALUERINGENS METODER

Evalueringen er gennemført i perioden maj-august 2010. Datagrundlaget består overvejende af kvalitative interview med centrale aktører på og i tilknytning til de 10 forsøgsprojekter. Desuden indgår i mindre omfang viden om efterværnsprojekterne, som er opsamlet i forbindelse med den igangværende effektevaluering under 'Lige muligheder'. Det drejer sig navnlig om oplysninger vedrørende projekternes konkrete organisering, som indtastes løbende af de projektansvarlige i et elektronisk indberetningssystem.

Interviewundersøgelsen omfatter følgende grupper:

- Unge, som modtager efterværn på forsøgsprojekterne
- Nøglemedarbejdere på projekterne med nært kendskab til de unge
- De 10 projektledere
- Sagsbehandlere og afdelingsledere/familiechefer med indgående viden om kommunens efterværnstilbud.

I alt er der gennemført 45 kvalitative interview, typisk af 1-1½ times varighed.

Projektledere, sagsbehandlere og ledere er fortrinsvis blevet interviewet telefonisk, mens interview med unge og nøglemedarbejdere er foregået ansigt-til-ansigt. Interviewene med de 10 projektledere blev gennemført i evalueringens indledende fase og vedrørte projektorganisering, målgrupper, indsatser mv. 8 ud af de 10 projekter blev efterfølgende besøgt med henblik på interview. Under besøgene blev 19 unge og 13

nøglemedarbejdere interviewet. Nøglemedarbejderne dækkede forskellige jobfunktioner – bl.a. kontaktpersoner, projekttilknyttede psykologer og sagsbehandlere – men hovedvægten blev lagt på fagpersoner med direkte kontakt til de unge. De unge blev alle interviewet individuelt. Nøglepersonerne blev enten interviewet individuelt eller sammen med en kollega.

Når vi gengiver citater fra interviewene i rapporten, er deltagerne anonymiserede; navnene på de unge efterværnsmodtagere er blevet ændret, mens der blot refereres til professionelle aktører via deres titel eller funktion (projektleder, kontaktperson osv.).

BEGRÆNSET VIDEN OM EFTERVÆRN I DANMARK

Dansk forskning om efterværn er stort set ikke-eksisterende (jf. Egelund & Hestbæk, 2003), og vi har derfor kun i begrænset omfang kunnet læne os op ad eksisterende undersøgelser (se dog Espersen, 2004). Rapportens tyngde ligger i stedet på præsentation og diskussion af det indsamlede empiriske materiale. I mindre omfang knyttes fund og resultater dog til den internationale forskningslitteratur, særligt til nyere norske studier (fx Bakketeig & Backe-Hansen, 2008; Fransson, 2009).

RAPPORTENS INDHOLD

Kapitel 2 præsenterer tre korte baggrundshistorier med henblik på at give læseren et indtryk af de problemstillinger, som er karakteristiske for gruppen af unge efterværnsmodtagere. Kapitel 3 og 4 giver indblik i henholdsvis målgrupper og indsatser i forsøgsprojekterne under 'Lige muligheder'. Kapitel 5 stiller skarpt på virkningerne af efterværn, sådan som disse opleves af de unge og de professionelle omkring dem, mens vi i kapitel 6 fremlægger en samlet analyse og diskussion af de muligheder og udfordringer, som knytter sig til en styrket efterværnsindsats.

DE UNGES BAGGRUND: TRE EKSEMPLER

I dette kapitel præsenterer vi tre af undersøgelsens unge i kortfattet form. Beskrivelserne tjener til at give læseren et indtryk af de baggrundsforhold og problemstillinger, som er karakteristiske for de unge modtagere af efterværn.

"JEG BLEV MERE OG MERE AGGRESSIV"

Morten er 18 år. Han bor i ungdomsbolig og vil gerne være tømrer. Op gennem barndommen havde han problemer både derhjemme og i skolen. Han var ikke ligesom de andre børn. I skolen havde han svært ved det boglige, og han blev mobbet af klassekammeraterne, fordi han var anderledes. Derhjemme havde han heftige skænderier med sine forældre. Forældrene er alkoholikere, og ofte resulterede skænderierne i, at Morten blev slået af sin far. Morten var en udadvendt og humoristisk dreng, som havde en frisk kommentar til alting. Hans humør var dog meget svingende. Den ene dag var han i strålende humør, den næste kunne han være vred og aggressiv. Morten begyndte dagligt at drikke alkohol og ryge hash. Faktisk kunne han slet ikke undvære det. Hashen havde en beroligende effekt på ham, da han havde svært ved at koncentrere sig:

Morten: Så eskalerede det lige pludselig. Så begyndte jeg at ryge hash, så drak jeg lidt for meget i weekenderne. Jeg drak jo ligesom mine forældre. Hvis der stod en vodka, så skulle den tømmes. Stoppede ikke, før jeg brækkede mig eller sov. Eller lå ned. Og hvis jeg stadig var i levende tilstand, når jeg var færdig, så gik jeg videre til noget nyt. Jeg kunne ikke stoppe. Og så blandede jeg det med hash (...) Når du render rundt med folk, der er lidt halvaggressive og lidt kriminelle, så skifter du lige så stille og roligt tankegang (...) Jeg begyndte at forandre mig, og så begyndte hormonerne virkelig at pumpe rundt, og jeg kunne slet ikke styre mig selv på det tidspunkt. Det var der, jeg begyndte at få mine blackouts: Nogle hysteriske anfald, jeg fik, hvor jeg slet ikke kunne styre mig selv. Det var ligesom om – kort sagt, det føltes næsten som at besvime. Og når du kommer i vågen tilstand igen, så er du bare helt ude at skide. Du er bare arghh (...) Jeg blev mere og mere aggressiv og skulle have mere og mere til at dulme smerterne. Jeg begyndte at blive mere og mere ked af det på en eller anden mærkelig måde. Jeg blev følelsesmæssigt ked af det. Jeg skulle hele tiden ryge for at blive glad. Den normale glæde var der ikke mere ved, at man kunne fyre en joke af eller bare sådan smile lidt, fordi solen den skinnede, og fuglene sang. Den eksisterede ikke. Jeg skulle have den skide joint for at kunne begynde at grine lidt. Og der var det ikke nok med fuglekvidder, der skulle jeg være sammen med nogle drenge, der var fuldstændig lige så lammeskæve som mig selv. Og det var det eneste sted, hvor jeg fandt afslappelse.

Morten blev anbragt på en efterskole. Anbringelsen ændrede imidlertid ikke hans adfærd. Da han kom tilbage til sin hjemby, slog kæresten op. Her begyndte tingene at ændre sig:

Morten: Så var der en dag, hvor jeg så mig selv i spejlet, hvor min ekskæreste lige havde slået op med mig. Og jeg var smadret, fuldstændig sønder og sammen. Så kiggede jeg mig selv i spejlet; jeg var skaldet, mine øjne var blodsprængte, mine pupiller var store. Jeg stod bare og kiggede mig selv i øjnene, og jeg var så sur. Virkelig, virkelig sur. Så sad jeg og kiggede på mig selv i spejlet, og så tænkte jeg: ”Hvad fanden er det, jeg ser? Er det så-

dan her, jeg har tænkt mig at leve resten af mit liv?” Det slog mig som et lyn fra en klar himmel. Så gik det bare op for mig: ”Er det sådan her, jeg vil leve resten af mit liv? Hvad er det næste skridt? Hvad bliver det næste, jeg laver?”

Morten kom i misbrugsbehandling, og som 17-årig blev han diagnosticeret med ADHD og Aspergers syndrom. Diagnosen kom som en stor lettelse for ham. Befrielsen over endelig at kende grunden til sine mange problemer resulterede i, at han helt stoppede med at ryge hash. I stedet kom han i medicinsk behandling, hvilket vendte op og ned på hans liv.

Selvom det har været en befrielse for Morten at få stillet diagnosen, og selvom han i dag er i bedring, er der dage, hvor han har lyst til at give op. Fortiden har sat sine spor og betyder, at han til tider ikke magter hverdagen eller helt er klar over, hvordan de daglige gøremål skal klares. På interviewtidspunktet var han 2 måneder forinden startet i efterværnsprojektet. Efterværnet fungerer som en støtte for ham i opretholdelsen af en nogenlunde almindelig hverdag og afhjælper de dage, hvor livet føles meningsløst.

"JEG VAR MIN MORS MOR"

Ellen er 20 år og bor i en etværelseslejlighed. Hun har en drøm om at arbejde med adfærdsvanskelige børn. Hun kommer fra en splittet familie: Faderen kender hun ikke, og moderen var ikke i stand til at tage sig af hende og hendes søskende. Gennem sin barndom røg både Ellen og hendes søskende ind og ud af hver deres plejefamilier og opholdssteder. Før de blev anbragt, måtte Ellen og hendes søskende tage sig af det huslige arbejde og stå for madlavning og indkøb. Ellen påtog sig voksenrollen i en meget ung alder og havde ikke tid til at tage sig af sin skolegang. Hun blev efterhånden mere indadvendt og var ofte ked af det:

Ellen: Vi skulle være hendes mor. Vi skulle altid have ondt af hende og hjælpe hende og købe ind for hende og alle sådan nogle ting. Altså, du sætter ikke et 6-årigt barn til at gå ned og handle ind! Jeg var min mors mor. Til fødselsdage – jeg fik aldrig nogensinde en gave af min mor, og det har gjort, at hvis jeg bare får et viskelæder i dag, så er jeg jo lykkelig. Jeg turde ikke sige nej

til hende. Jeg kan huske, at jeg fik at vide i mange år, at hun hadede mig, og jeg var uønsket. Det fik jeg at vide gang på gang på gang. Og jeg kan huske, hvor ked af det jeg blev, hver gang hun sagde det.

Efter et mislykket ophold hos en plejefamilie flyttede Ellen ind hos en ny familie. Her fik hun det gradvist bedre. Hun følte sig godt tilpas og fik et tæt forhold til sin plejemor. En dag ringede søsteren grædende, fordi moderen ikke ville have noget med hende at gøre dagen før hendes eksamen. Ellen blev så ophidset, at hun besluttede sig for at konfrontere moderen. Reaktionen kom bag på hende selv, men endelig fik hun sagt fra over for moderens tyranni:

Ellen: Så ringede jeg bare til hende og sagde: ”Det der, det gør du bare ikke én gang til! Du skal ikke sige sådan noget til din datter.” ”Ej, men måtte hun godt lige have lov til at svare ...?” ”Nej. Det der er simpelthen så lavt. Det kan du simpelthen ikke være bekendt. Hun står og skal op til eksamen, og hun har fandeme gjort så mange ting for dig – det har vi alle sammen gjort!” (...) Altså, jeg tror, jeg blev mere og mere selvstændig og mere og mere stædig og tænkte: ”Ej, det kan fandeme ikke være rigtigt det her!” Og så begyndte jeg stille og roligt at sige fra.

I dag bor Ellen alene i sin etværelseslejlighed. Hun føler sig stadig ofte ensom. Hendes fortid betyder, at hun ikke længere har kontakt til en stor del af sin familie. I efterværnsprojektet får hun imidlertid den sparring, hun ikke kan få andre steder, som betyder, at hun kan opretholde en hverdag.

"JEG BEGYNDTE AT EKSPERIMENTERE MED STOFFER"

Dennis er 19 år og bor hos sine forældre. Han vil gerne være pædagog. Som barn var Dennis utilpasset og kedede sig. Hans forhold til forældrene var ikke særlig godt. Dennis følte sig overset og kan ikke huske, at han nogensinde har lavet noget hyggeligt med sine forældre. Allerede inden teenageårene begyndte Dennis at søge spænding ude i byen, hvor han bor. Han tog stoffer med vennerne. Alle former for euforiserende stoffer

skulle prøves af. Hash, coke, ketamin, LSD, svampe, fantasy og rygeheroin blev brugt som et forsøg på at komme væk fra den kedelige hverdag. Misbruget tog til og blev indgangen til kriminelle miljøer, hvor han fandt et fællesskab og følte sig værdsat. Dennis blev mere og mere etableret i bandemiljøet:

Dennis: Allerede da jeg var 11-12 år, begyndte jeg at eksperimentere med stoffer som hash og amfetamin og nogle andre ting – var begyndt at ryge cigaretter som 9-årig. Jeg kom ud på et sidespor, hvor det så bare eskalerede (...) Jeg var kommet ud i noget hooligan-miljø og noget rocker-miljø og bande-miljø, hvor jeg var med i organiserede slåskampe og solgte stoffer (...) Så det var ligesom den måde, man fik flere venner på. Altså, det var sådan ... man følte sig lidt sej på en måde.

Efter en slåskamp kom Dennis på hospitalet med en brækket kæbe. Oplevelsen blev starten på en række af uheldige hændelser. Dennis og hans venner var blandt andet tilskuere til, hvordan deres mindre søskende blev sluset ind i bandemiljøerne med kriminalitet og brug af euforiserende stoffer.

Dennis: Jeg blev stoppet [af politiet] som 16-årig med noget stof på mig, og der fik jeg så en valgmulighed: Jeg kunne komme på opholdssted, eller jeg kunne komme i fængsel. Godt nok ville det være væsentlig længere tid på opholdsstedet, men ... ja, ... altså, det var nok den bedste mulighed, for jeg ville gerne væk fra det hele, og jeg ville gerne være et forbillede for min bror, og det har jeg igennem lang tid gerne villet, men har bare ikke kunnet få nosset mig sammen til det, så det var en rigtig god mulighed. Og så tror jeg også bare, det er vigtigt for mig at have faste rammer (...) Jeg kender rigtig mange sådan af mine venners brødre på 13 år, som allerede har været inde på hospitalet for en lille overdosis, og det er ... meget foruroligende, altså, fordi de træder i vores fodspor, så man har jo egentlig lidt en skyldfølelse på det plan.

Siden tiden på opholdsstedet har Dennis formået at lægge stofferne og kriminaliteten på hylden. Han er også kommet i gang med en uddannelse. Alligevel er der dage, hvor tingene synes at smuldre mellem hænderne

på ham, og hvor hans tidligere liv i overhalingsbanen virker mere tiltrækkende. I efterværnsprojektet får han støtte og opbakning til at holde sig på sporet.

OPSAMLING

De tre unge i eksemplerne har hver især deres unikke historie, som danner baggrund for deres aktuelle deltagelse i et efterværnstilbud. Historierne illustrerer på den ene side, at de unges problembilleder er meget forskellige: fra kriminalitet og 'udadreagerende', til tider voldelig adfærd over et bredt spektrum af misbrug og til de 'indadreagerende' unge med selvskadende adfærd og de egentlig psykiatriske diagnoser. Ofte optræder vanskelighederne i forskellige kombinationer. Det er med andre ord ikke en bestemt gruppe unge med veldefinerede støttebehov, som efterværnsforanstaltningen retter sig mod.

På den anden side deler efterværnsmodtagerne det fællestræk, at de alle har afsæt i vanskelige opvækstbetingelser, og at deres aktuelle livssituation er præget af særlige udfordringer. Det er klart, at belastningsgraden varierer, og at nogle unge i gruppen står med væsentlig flere ressourcer end andre. Men samlet set har vi at gøre med unge, som kæmper med ringe eller fraværende familiestøtte (typisk på grund af skilsmisser og forældres problemer med misbrug og psykisk sygdom), vanskelige skoleforløb (med mobning, langvarige fraværsperioder og udsmidninger), tidlige misbrugskarrierer, psykiske problemer, fysiske overgreb, selvmordsforsøg og kriminalitet. Hovedindtrykket fra interviewundersøgelsen er, at summen af vanskeligheder hos disse unge er overvældende, og dette billede understøttes af udsagn fra projektledere, projektmedarbejdere, sagsbehandlere og andre kommunale aktører, der generelt udtrykker forundring over omfanget af de unges problemer.

I den internationale forskning er der blevet peget på, at tidligere anbragte unge står foran store udfordringer, når de bliver myndige. De bliver så at sige ramt 'dobbelt hårdt' i forhold til deres jævnaldrende (Bakketeig & Backe-Hansen, 2008; Stein, 2005; Wade, 1997). Dels er disse unge tvunget til at gøre sig uafhængige af primære omsorgspersoner tidligere end andre unge, som almindeligvis trækker på forældre og andre støttende netværk længe efter det fyldte 18. år, dels har tidligere anbragte unge i kraft af deres forhistorie ringere forudsætninger for at foretage

overgangen til en vellykket voksentilværelse med uddannelse, arbejde, egen bolig, familie osv. Mens der således ikke rejser sig forventninger til unge i almindelighed om at være fuldgældige 'voksne' ved myndighedsalderen, er dette ofte en decideret nødvendighed for tidligere anbragte unge, som sjældent har støttende netværk at falde tilbage på, når anbringelsen slutter. Det er i lyset af denne særlige udsathed – og de tidligere anbragte unges risiko for aldrig at blive ordentligt integreret i samfundet – at man skal se de efterværnsindsatser, som undersøges i resten af rapporten.

MÅLGRUPPER: EFTERVÆRN INDEN FOR FORSØGSPULJEN

I dette kapitel giver vi en karakteristik af de unge efterværnsmodtagere i projekterne under 'Lige muligheder'. Oplysningerne om de unge sammenholdes med generel viden om gruppen af tidligere anbragte unge fra aktuel dansk forskning samt Ankestyrelsens nyeste tal og opgørelser (Ankestyrelsen, 2009). Desuden undersøges det, om deltagerne i forsøgsprojekterne adskiller sig fra de unge, som modtager nogle af kommunens andre efterværnstilbud, eller som slet ikke får/takker nej til et efterværnstilbud. Kapitlet kan med andre ord give os indikationer på de unges repræsentativitet, eller i hvor høj grad forsøgsprojekterne retter sig mod 'typiske' tidligere anbragte unge.

TIDLIGERE ANBRAGTE UNGES SOCIALE BAGGRUND

I SFT's forskningsoversigt fra 2009 om anbragte børn og unge giver forfatterne et overblik over den nyeste forskning i efterværn. Vidensniveauet betegner de som begrænset og uensartet, hvilket navnlig gælder de danske forhold. Alligevel kan det slås fast, at unge, der afslutter eller udsluses fra en anbringelse, generelt står med en række vanskeligheder, som de ikke kan formodes at kunne løse alene (Egelund et al., 2009).

Forskningsoversigten tegner et forstemmende billede af opvækstvilkårene for anbragte børn og unge: "Der er ikke tvivl om, at de

anbragte børn og deres forældre som udgangspunkt har særdeles dårlige levekår og livsvilkår i øvrigt, uanset hvilke variable man studerer. Det vil sige, at næsten samtlige risikable opvækstfaktorer forekommer i børnenes hjemmemiljø” (Egelund et al., 2009). Anbragte børns familier er kendetegnede ved faktorer, der gør et forældreskab mere vanskeligt, såsom unge forældreskaber, enlige forældreskaber, mange brud og skift i familiesammensætningen, dødsfald osv. Familierne er marginaliserede i forhold til uddannelse og arbejdsmarked med en markant overforekomst af fattigdom til følge. En stor andel af de anbragte børns forældre har psykiatriske diagnoser og/eller et misbrug. Der er desuden en betydelig overforekomst af forældre, som er eller har været i fængsel.

Psykiatriske lidelser, misbrug og fængselsophold forringer forældrenes evne væsentligt i forhold til at skabe en tryk hverdag for deres børn (Egelund et al., 2009; Espersen, 2004). Samtidig påpeges det i forskningsoversigten, at disse udsatte familier og deres børn har svært ved at bryde den sociale arv: Børnene er vokset op hos allerede marginaliserede forældre, der for en stor dels vedkommende selv har været anbragt uden for hjemmet som børn (Egelund et al., 2009).

Ifølge forskningsoversigten har de tidligere anbragte unge ved anbringelsens ophør en række objektivt vanskelige forhold at slås med. Det gælder sygdom, ringe økonomi, kriminalitet, psykiatrisk lidelse, tidligt forældreskab og endog forhøjet dødsrisiko, fx pga. misbrug (Egelund et al., 2009). Yderligere mangler flere af dem almindelige hverdagsfærdigheder i forhold til indkøb, madlavning, budgetlægning osv. De unge, der starter i efterværn, skal samtidig med de udfordringer, der ligger for alle unge i forhold til at etablere sig som selvstændigt menneske i samfundet, også håndtere disse tidlige belastninger.

Dette billede bekræftes i en større dansk rapport, hvor tidligere anbragte fortæller om tiden efter anbringelsen som kaotisk med manglende støtte fra offentlige og private netværk (Nielsen, 2005). Der berettes om manglende eller mangelfuld bolig og en økonomisk presset situation. Mange lever på overførselsindkomster på lavt niveau, hvilket blandt andet har gjort det svært at etablere sig materielt.

Desuden er det veldokumenteret i dansk forskning, at tidligere anbragte unge halter efter i forhold til uddannelse og i langt højere grad end deres ikke-anbragte jævnaldrende har store vanskeligheder med at færdiggøre grundskolen og ikke mindst med at starte på og færdiggøre en

kompetencegivende uddannelse (Christoffersen, 1993; Egelund & Hestbæk, 2003, Egelund et al., 2009).

Et svagt netværk er desuden en væsentlig problematik i tidligere anbragte unges liv. Betydningen af unges netværk er sparsomt belyst i dansk forskning, men SFI's forskningsoversigt fra 2009 berører emnet og beskriver, hvordan de ofte hyppige flytninger i løbet af børnenes 'anbringelseskarrierer' gør det svært at bevare varige og givende relationer. Efter anbringelsen er slut, skal de unge desuden ofte (gen)etablere en relation til den biologiske familie, de ikke har boet sammen med, men som forbliver vigtig for de fleste unge (Egelund et al., 2009).

De tidligere anbragte unge kan samlet set kendetegnes ved at stå over for problemer på en række områder samtidig: Dels har de flere objektivt vanskelige forhold at slås med såsom manglende uddannelse, ringe økonomi, sygdom, psykiatriske lidelser osv., dels mangler nogle af dem almindelige færdigheder, der er nødvendige for selvstændigt at kunne klare en hverdag. Endelig har de ofte ikke et velfungerende netværk af forældre, søskende og venner, der kan hjælpe dem på vej.

DELTAGERNE I FORSØGSPROJEKTERNE

I dette afsnit vil vi beskrive den specifikke gruppe af unge, der deltager i de 10 efterværnsprojekter under 'Lige muligheder'. Det skal understreges, at antallet af deltagere pr. projekt stadig er så lille, at bare små ændringer kan ændre billedet.

ALDER, ANTAL, KØN OG ETNICITET

Målgruppen for de 10 efterværnsprojekter er 18-22-årige unge. De unge bliver indskrevet i efterværnsprojekterne fra 17½-års-alderen og begynder typisk i projekterne, når de fylder 18 år. Nogle projekter tager også imod ældre unge, der først har sagt nej til efterværn, og som senere henvender sig med behov for efterværn. Efterværnsprojekterne vil som minimum køre i en 4-årig periode, og de unge vil i princippet have mulighed for at være indskrevet i hele perioden, men dette afhænger typisk af, hvordan man i projekterne vurderer den unges behov for støtte.

Der er på undersøgelsestidspunktet (maj 2010) samlet set indskrevet 120 unge i efterværnsprojekterne. Heraf er lidt flere piger (52

pct.) indskrevet end drenge (48 pct.). Andelen af unge på projekterne med anden etnisk baggrund end dansk er 14 pct.

TABEL 3.1

Antal unge indskrevet i de 10 efterværnsprojekter fordelt på køn og etnicitet.

	Antal unge pr. projekt	Piger	Drenge	Etnisk dansk baggrund	Anden etnisk oprindelse end dansk
Ballerup	7	6	1	6	1
Haderslev	19	9	10	18	1
Holbæk	27	14	13	24	3
Lyngby-Taarbæk	9	3	6	7	2
Næstved	5	5	0	5	0
Randers	11	6	5	9	2
Bornholm	8	4	4	8	0
Sønderborg	4	1	3	3	1
Thisted	22	10	12	17	5
Aarhus	8	4	4	6	2
Unge i alt	120	62	58	103	17

SENESTE ANBRINGELSESSTED

De unge har op til indskrivningen i efterværnsprojektet overvejende været anbragt på socialpædagogisk opholdssted eller institution (55 pct.). Nogle har været anbragt hos plejefamilie¹ (21 pct.), mens lidt færre (15 pct.) kommer fra egen bolig². En lille del af de unge har op til indskrivningen enten boet hjemme (7 pct.) eller aldrig været anbragt før det 18. år (2 pct.). Fordelingen af unge adskiller sig ikke væsentligt fra Ankestyrelsens tal over fordelinger af det samlede antal anbragte unge pr. type anbringelsessted (Ankestyrelsen, 2009).³ Lidt flere unge fra efter-

1. Plejefamilie omfatter ud over traditionel plejefamilieanbringelse også netværksplejefamilie, slægtsanbringelse eller anden type plejefamilie.
2. Egen bolig omfatter både egen bolig, eget værelse, hybel, kostskole og efterskole. Der kan være stor forskel på egen bolig og hybel, i forhold til hvor meget den unge er overladt til sig selv. Men da der i praksis kan være store overlap mellem kategorierne, har vi valgt at slå dem sammen til én. En ung i egen bolig med tilknyttet kontaktperson kan i praksis have forholdsvis meget kontakt med sin kontaktperson, mens en ung, der er anbragt i en hybel, i praksis kan sidde meget alene.
3. Ankestyrelsen arbejder ikke med kategorierne 'egen familie' og 'har aldrig været anbragt', da der selvsagt ikke er tale om anbringelser. Derfor har vi ved sammenligning med Ankestyrelsens tal beregnet procenterne ud fra en samlet population på 109 unge, dvs. minus antallet af unge i disse to kategorier.

værnsprojekterne har været anbragt på institutioner/opholdssteder end landsgennemsnittet, og lidt færre unge kommer fra plejefamilie.

TABEL 3.2

Det seneste anbringelsessted for de unge, der deltager i et af de 10 efterværnsprojekter.

	Antal unge pr. projekt	Opholdssted/institution	Plejefamilie ¹	Egen bolig ²	Egen familie	Har aldrig været anbragt
Ballerup	7	6	1	0	0	0
Haderslev	19	9	3	6	1	0
Holbæk	27	15	4	0	8	0
Lyngby-Taarbæk	9	4	2	3	0	0
Næstved	5	2	2	1	0	0
Randers	11	6	5	0	0	0
Bornholm	8	1	0	7	0	0
Sønderborg	4	1	0	1	0	2
Thisted	22	15	7	0	0	0
Aarhus	8	7	1	0	0	0
Unge i alt	120	66	25	18	9	2

1. Plejefamilie omfatter ud over traditionel plejefamilieanbringelse også netværksplejefamilie, slægtsanbringelse eller anden type plejefamilie.

2. Egen bolig omfatter både egen bolig, eget værelse, hybel, kostskole og efterskole.

STATUS PÅ DE UNGE EFTER INDSKRIVNING I EFTERVÆRN

Projektlederne har også givet os nogle foreløbige tal i forhold til de unges bolig- og uddannelsessituation efter indskrivningen i efterværnsprojekterne. Disse vil blive belyst i tabel 3.3 og 3.4. Oplysningerne kan give et fingerpeg om, hvorvidt de unge får en generelt forbedret livssituation i forhold til bolig og uddannelse/beskæftigelse. Det er for tidligt at vurdere, hvor holdbare resultaterne er.

BOLIGSITUATION

Efter indskrivning i forsøgsprojekterne er næsten halvdelen af de unge (49 pct.) flyttet i egen bolig (omfatter hybel, kostskole mv.). Før indskrivningen var tallet 15 pct. Cirka en fjerdedel af de unge (24 pct.) er flyttet hjem til deres biologiske forældre, mens en mindre gruppe (18 pct.) stadig bor på institution. En lille del af de unge (5 pct.) er endnu anbragt i deres plejefamilie, og enkelte unge bor hos venner eller kæreste

(4 pct.)⁴. Det er ikke muligt at sammenligne tallene for de unge i efterværnsprojektet med opgørelser over tidligere anbragte unges boligsituation generelt, da der ikke findes dansk forskning, der har beskæftiget sig med dette emne.

TABEL 3.3

De unges boligsituation efter indskrivning i et af de 10 efterværnsprojekter.

	Antal unge pr. projekt	Opholds- sted/ institution	Pleje- familie ¹	Egen bolig ²	Egen familie	Hos ven/ Kæreste
Ballerup	7	0	0	7	0	0
Haderslev	19	3	0	13	3	0
Holbæk	27	5	0	8	12	2
Lyngby-Taarbæk	9	1	2	6	0	0
Næstved	5	0	0	5	0	0
Randers ³	8	0	0	7	0	1
Bornholm	8	0	0	5	1	2
Sønderborg	4	0	0	2	2	0
Thisted	22	9	4	4	5	0
Aarhus	8	3	0	5	0	0
Unge i alt	117	21	6	57	28	5

1. Plejefamilie omfatter ud over traditionel plejefamilieanbringelse også netværksplejefamilie, slægtsanbringelse eller anden type plejefamilie.

2. Egen bolig omfatter både egen bolig, eget værelse, hybel, kostskole og efterskole.

3. Bemærk, at Randers kun har evalueret 8 unge (i stedet for 11) i denne tabel 3.3 og i tabel 3.4. Procenterne er derfor beregnet på baggrund af en total på 117 unge.

UDDANNELSE OG BESKÆFTIGELSE

Blandt de unge på forsøgsprojekterne er det på undersøgelsestidspunktet i alt 50 pct., som er i gang med en uddannelse, mens 23 pct. er i en form for beskæftigelse. Det vil samlet set sige, at 73 pct. af projektdeltagerne er i enten uddannelse eller beskæftigelse, mens godt en fjerdedel (27 pct.) står uden for uddannelsessystemet/arbejdsmarkedet.

Det skal understreges, at efterværnsprojekterne har været i drift i under 1 år, og at tallene naturligvis ikke kan sige noget om, hvor vedhol-

4. Projektet i Thisted springer i øjnene ved, at 13 af de i alt 22 deltagere stadig bor på institution eller i plejefamilie. Det skyldes, at projektet også udfører afklaring af anbragte unge under 18 år, dvs. en afdækning af, om den pågældende hører under målgruppen for efterværn. Kun 4 af de 22 deltagere er over 18 år, men alle unge er medregnet her, fordi de deltager i projektets aktiviteter. Hvis Thisted udelukkedes af boligberegningen, er resultatet fra de øvrige ni projekter, at 15 pct. fortsat er i anbringelse, mens 56 pct. har egen bolig.

dende de unge vil være i forhold til deres påbegyndte uddannelse og beskæftigelse. Desuden siger kategorien 'uddannelse' ikke noget om den unges niveau. Projektlederne har blot skullet konstatere, hvorvidt den unge var i gang med uddannelse eller ej. Der findes ikke danske undersøgelser, der har lavet opgørelser over tidligere anbragte unges uddannelsesgrad. Den relativt lave beskæftigelsesgrad skal ses i sammenhæng med, at de unge kun lige er blevet 18 år, og at det for de flestes vedkommende stadig er mere relevant at uddanne sig end at arbejde.

TABEL 3.4

Antal unge, som deltager i et af de 10 efterværnsprojekter, fordelt på uddannelse og beskæftigelse.

	Antal unge pr. projekt	Uddannelse ¹	Beskæftigelse ²	Ingen uddannelse eller beskæftigelse
Ballerup	7	1	2	4
Haderslev	19	10	3	6
Holbæk	27	8	8	11
Lyngby-Taarbæk	9	6	3	0
Næstved	5	5	0	0
Randers	8	7	0	1
Bornholm	8	3	2	3
Sønderborg	4	0	3	1
Thisted	22	14	3	5
Aarhus	8	4	3	1
Unge i alt	117	58	27	32
	(100 %)	(50 %)	(23 %)	(27 %)

1. Kategorien uddannelse omfatter undervisningsforløb på alle niveauer samt testforløb på uddannelsesstederne, der skal afklare, hvorvidt den unge egner sig til uddannelse.
2. Kategorien beskæftigelse inkluderer også praktikforløb.

Projektlederne har også oplyst om de unges netværk, fritidsinteresser, misbrug og kriminalitet efter indskrivning i efterværnsprojekterne. Vi har imidlertid valgt ikke at formidle resultater inden for disse områder, delvist fordi projekterne beregner omfanget meget forskelligt⁵, men også fordi det ville være uheldigt at drage konklusioner på alvorlige problematikker som misbrug og kriminalitet ud fra et mangelfuldt datagrundlag.

5. For eksempel registrerer nogle projekter de unges misbrug ved at bruge betegnelser som 'massivt misbrug' eller 'lejlighedsvist misbrug', mens andre tæller, hvor mange unge der tager hvilke stoffer.

HVILKE UNGE MODTAGER ET TILBUD OM EFTERVÆRN?

I dette afsnit beskriver vi målgruppen for forsøgsprojekterne nærmere ved at stille skarpt på de kommunale visitationsprocedurer samt på projekternes egne målgruppekriterier. Dette afsnit giver samtidig indblik i, hvorvidt visse unge 'sorteres fra' i forhold til deltagelse i forsøgsprojekterne og i kommunernes efterværnstilbud som helhed.

VISITATIONSPROCEDURER

Sagsgangen omkring anbragte unge, som nærmer sig myndighedsalderen, er lovbestemt, da hjemkommunen senest 6 måneder forud for det fyldte 18. år skal træffe afgørelse om, hvorvidt den unge har behov for efterværn, jf. servicelovens § 68, stk. 5. Sagsbehandleren og den unge mødes i den forbindelse til det såkaldte 17½-års-møde, hvor den unges videre forløb planlægges. Hvis sagsbehandleren vurderer, at den unge har behov for efterværn, er der efter servicelovens gældende regler flere muligheder at trække på: forlænget anbringelse, kontaktpersonsordning, personlig rådgiver og udslusningsordning (jf. kapitel 1). I de 10 kommuner, som har modtaget midler fra forsøgspuljen, kan de unge desuden tilbydes en plads i forsøgsprojektet. Hvis sagsbehandleren vælger sidste løsning, introduceres projektet ofte allerede på 17½-års-mødet, hvor en ansat fra projektet – fx den unges kommende kontaktperson – eventuelt også deltager. Dernæst videregives Børneforvaltningens indstilling til, hvad der efterfølgende skal ske, sammen med den unges sagsakter til den unges kommende sagsbehandler i Voksenforvaltningen. Når den unge fylder 18 år, opnår vedkommende myndighedsstatus, hvilket i forhold til offentlig forsørgelse betyder, at den unge overgår fra lov om social service og til at høre under lov om aktiv socialpolitik i Voksenforvaltningen.

9 ud af de 10 kommuner under forsøgspuljen har søgt om midler til at kunne tilbyde efterværn til alle anbragte unge, som fylder 18 år. Det betyder ikke, at alle potentielle efterværnsmodtagere skal indgå i 'Lige muligheder'-projekterne, da kommunerne allerede har eksisterende efterværnstilbud. Men det medfører, at kommunerne skal sikre, at alle anbragte unge, der nærmer sig myndighedsalderen, skal have et tilbud om efterværn. For at få et billede af, hvor stor en andel af de potentielle efterværnsmodtagere, som berøres af de her beskrevne forsøgsprojekter, har vi forsøgt at indsamle oplysninger fra kommunerne om:

- det samlede antal mulige efterværnsmodtagere, det vil sige antallet af anbragte unge, der fylder 18 år inden for en given periode.
- andelen af disse unge, som indgår i et efterværnstilbud.
- andelen af disse unge, som modtager efterværn under 'Lige muligheder'-projektet (se tabel 3.5).

Opgørelserne må tages med visse forbehold. Tallene dækker en periode, hvor forsøgsprojekterne alle har været i en opstartsfasen. Nogle steder er man fx først begyndt at modtage unge i november 2009, hvilket gør, at andelen af unge i forsøgsprojekterne fremstår som lav. Som tidligere anført er omkring 120 unge aktuelt tilknyttet projekterne, og det giver en klar indikation af, at en stigende andel af kommunernes efterværnsmodtagere vil indgå i 'Lige muligheder'-projekterne hen over forsøgsperioden (2009-2012).

TABEL 3.5

Antal anbragte unge i de 10 forsøgskommuner, der fyldte 18 år i perioden 1.7.2009-30.6.2010, og antallet heraf i efterværn.

	Anbragte unge, der fyldte 18 år i perioden	Samlede antal modtagere af efterværn i perioden	Efterværnsmodtagere i forsøgsprojekter under 'Lige muligheder'
Ballerup	20	20	4
Haderslev	13	11	9
Holbæk	157	62	33
Lyngby-Taarbæk	40	32	12
Næstved	120	24	6
Randers	71	23	10
Bornholm	31	20	5
Sønderborg	23	18	4
Thisted	12	6	7 ¹
Aarhus	188	136	4

1. Antallet af deltagere i forsøgsprojektet er større end antallet af det samlede antal modtagere af efterværn i Thisted Kommune, fordi forsøgsprojektet også benyttes til afklaring af anbragte unge, som endnu ikke er fyldt 18 år.

Tallene er dog interessante på anden vis, da de tydeligt demonstrerer, at tilbuddet om efterværn til alle ikke automatisk medfører, at samtlige anbragte unge, der fylder 18 år, rent faktisk deltager i efterværn. Vi har på den baggrund – via interview med sagsbehandlere, familiechefer m.fl. – forsøgt at kortlægge, hvad der sker med de enkelte grupper af unge, og

hvad der kan begrunde, at nogle unge deltager i efterværn, mens andre 'falder udenfor'.

For de fleste af kommunerne gælder, at man i forvejen råder over en række efterværnstilbud, og at en stor del af målgruppen modtager et af disse tilbud, overvejende i form af en forlængelse af anbringelsen eller i tildeling af en kontaktperson. I enkelte kommuner er det dog hovedparten af de unge, som modtager efterværn, der indgår i projektet under 'Lige muligheder' (jf. tabel 3.5).

Kommunerne peger derudover på, at der er unge, som er uden for målgruppen, fordi de vurderes ikke at kunne drage nytte af et efterværnstilbud. Det drejer sig særligt om unge med fysiske handicap og psykiatriske diagnoser. Disse unge tilbydes i stedet foranstaltninger i voksensystemet. Man skal, fremhæves det af kommunerne, kunne øjne et udviklingsperspektiv for de unge, som indgår i efterværn, da tilbuddet netop ses som en midlertidig hjælp på vejen mod selvstændighed. Andre tilbud, herunder visse handicapforanstaltninger, vil udgøre mere permanente støtteordninger, det vil sige en indsats, som den enkelte vil have behov for gennem en længere årrække og måske hele livet.

Endelig peger kommunerne på, at der findes en mindre gruppe unge, som ikke ønsker at tage imod kommunens tilbud om efterværn. Gruppen beskrives som de 'foranstaltningstrætte' unge, der 'ikke gider flere pædagoger', eller som er 'trætte af systemet'. Kommunerne fremhæver, at disse unge ofte ikke selv erkender, at de har problemer, og at man typisk helt mister kontakten med dem ved myndighedsalderen. Der kan naturligvis også være tale om, at visse unge reelt ikke længere har et støttebehov, når deres anbringelse afsluttes ved det 18. år. Det har ikke været muligt at få tal på, hvor stor en gruppe unge der af forskellige årsager selv takker nej til efterværn, men de adspurgte kommuner vurderer, at det drejer sig om mellem 5 og 10 pct. af målgruppen.

Forskningslitteraturen har påvist en tendens til 'creaming' i efterværn. Det vil sige, at det er de unge, som relativt set har flest ressourcer, som får et tilbud om efterværn, mens unge med meget komplekse problemprofiler af forskellige årsager falder ud af systemet (fx Bakketeig & Backe-Hansen, 2008; Egelund et al., 2009; Fransson, 2009). Kommunerne oplysninger tyder på, at sådanne mekanismer også er på spil i en dansk sammenhæng, selvom det bør understreges, at vores kendskab til de unge, som ikke modtager efterværn, er begrænset.

MÅLGRUPPEKRITERIER I FORSØGSPROJEKTERNE

Alle forsøgsprojekterne arbejder med et sæt objektive kriterier for, hvilke unge der skal tilbydes en plads i efterværnsprojektet. De typiske kriterier er:

- at den unge skal være fyldt 17½ år og være anbragt op til sit 18. år
- at efterværnsprojektet ikke udgør en forlænget anbringelse
- at den unge er bosat i kommunen
- at den unge frivilligt deltager i projektet.

Nogle projekter åbner op for, at unge, der først har sagt nej til tilbuddet, kan vende tilbage igen senere, hvis de skulle ombestemme sig. Andre projekter giver ikke denne mulighed⁶.

Unge med den beskrevne profil har principielt set en plads i forsøgsprojekterne, men i praksis vurderer sagsbehandlere og projektledere ligeledes, om den individuelle unge 'kan profitere af indsatsen', eller om 'projektet har ressourcer nok til at dække den unges behov'. Nogle projekter arbejder med andre kriterier såsom, at 'den unge skal kunne udvikle sig', eller 'at den unge selv skal kunne bede om hjælp'.

Som anført er det en generel opfattelse i de undersøgte kommuner, at unge, som vurderes at ligge uden for normalområdet – det vil sige unge med handicap eller psykisk sygdom – ikke er del af målgruppen for efterværn. Disse kriterier gælder også for forsøgsprojekterne. En del af de såkaldt 'normale' unge afskrives imidlertid også, fordi de vurderes at have brug for mere støtte, end projektet har ressourcer til. Hvis et projekt fx kun har midler til, at den unge kan få kontaktperson i 2-3 timer om ugen, og den unge har behov for væsentligt mere, er den unge i udgangspunktet ikke en del af projektets målgruppe. Nogle projekter arbejder dog med en modsatrettet strategi. I forsøget på at rumme de unge, der har størst behov for støtte, vælger man fx at skære ned på, hvor mange unge der er plads til i projektet, så der bliver flere ressourcer til den enkelte. I andre projekter kan den unge bibeholde sin hidtidige kontaktperson, samtidig med at den unge deltager i projektet.

Der sker således på flere niveauer en frasortering af unge, som ikke menes at kunne indgå i eller få udbytte af forsøgsprojekterne på grund af deres omfattende behov for hjælp. Disse unge vil typisk lande i

6. Denne mulighed tydeliggøres med de regler, som følger af Barnets Reform.

mere specialiserede tilbud inden for voksenhandicap og psykiatri eller i forlængede anbringelser, hvor der er afsat flere ressourcer til den enkelte. Selvom deltagerne i forsøgsprojekterne ligner andre tidligere anbragte unge på en række områder, kan vi slutte, at disse unge befinder sig i 'den gode ende' af spektret, hvad angår ressourcer og udviklingsmuligheder. Dette forhold er værd at erindre i forhold til diskussionen af de unges udbytte af indsatsen (jf. kapitel 5 og 6). Samtidig sætter det udfordringerne for gruppen af tidligere anbragte som helhed i relief: Selv hvis de unge i forsøgsprojekterne repræsenterer den relativt mest privilegerede del af gruppen, kæmpes der også her med yderst komplicerede opvækstforhold og komplekse problembilleder.

ÅRSAGER TIL FRAFALD

I halvdelen af forsøgsprojekterne har man ikke oplevet, at unge springer fra tilbuddet, mens der i de øvrige projekter typisk har været en enkelt eller to, som er droppet ud. Frafaldet er derfor generelt meget lille, men det må selvfølgelig ses i lyset af, at projekterne har fungeret i mindre end 1 år. Konkret viser de unges frafald sig at kunne have meget forskellige årsager, herunder at:

- den unge flytter kommune, fx i forbindelse med uddannelse.
- den unge ikke længere føler behov for efterværn.
- den unge er utilfreds med sagsbehandlingen i forhold til overgangen fra anbringelse til efterværn og siger nej til efterværnstilbuddet.
- den unge er utilfreds med sin kontaktperson.
- den unge har behov for flere ressourcer, end efterværnstilbuddet kan stille til rådighed, og det ender med, at den unge selv springer fra.
- den unge ikke ønsker fællesskab med andre tidligere anbragte unge og springer fra et efterværnsprojekt, der satser på netop dette aspekt.
- den unge ønsker fællesskab med andre tidligere anbragte unge, men kan ikke få det i det pågældende efterværnsprojekt.

På grund af det begrænsede frafald er det ikke muligt at se, om måden, de unge bliver rekrutteret til projekterne på, har nogen sammenhæng med frafaldets omfang. Det ser ud til, at sagsbehandlernes og projekternes målgruppekriterier – det vil sige systemets egen frasortering af visse unge – er den væsentligste faktor for de unges deltagelse i projektet.

OPSAMLING

De unge, som modtager efterværn i forsøgsprojekterne, adskiller sig ikke umiddelbart fra gruppen af anbragte unge som helhed. Der er fx ikke tale om, at det fortrinsvis er institutionsanbragte unge, som får et tilbud om efterværn. Kigger man på deltagerkommunernes visitationsprocedurer og forsøgsprojekternes målgruppekriterier, bliver det dog tydeligt, at der sker en vis sortering af de potentielle efterværnsmodtagere.

I forhold til at modtage efterværn som helhed defineres målgruppen overordnet set som unge inden for normalområdet. Det vil sige, at unge med fx fysiske handicap og psykiatiske diagnoser tilbydes andre foranstaltninger, da det ses som en forudsætning for at modtage efterværn, at den unge er 'i udvikling', og at støtten er en midlertidig hjælp på vej mod selvstændighed. Det er også blevet klart, at en mindre del af målgruppen selv fravælger tilbuddet om efterværn. Disse unge benævnes blandt andet de 'foranstaltningstrætte', som blot ønsker at lægge afstand til systemet. Nogle af disse unge har formentlig ikke noget reelt behov for støtte, men kommunerne fremhæver, at gruppen rummer unge, der har massive problemer, og som det er yderst vanskeligt at holde fast i, fx fordi de kæmper med et aktivt misbrug.

I forhold til målgruppen for forsøgsprojekterne findes der både objektive og subjektive kriterier. De objektive kriterier omhandler fx den unges alder og hjemkommune og vedkommendes positive tilsagn om deltagelse. De subjektive kriterier drejer sig om, hvorvidt man på projektet vurderer, at den unge vil kunne drage nytte af projektet ud fra de ressourcer, som er til rådighed. Frafaldet blandt de unge, som er blevet indskrevet på forsøgsprojekterne, er indtil videre meget begrænset.

De forskellige sorteringsmekanismer peger samlet set på, at målgruppen for forsøgsprojekterne overvejende befinder sig i 'den gode ende' af spektret af tidligere anbragte unge, og at forsøgsprojekterne som udgangspunkt ikke er rettet mod mere specialiserede indsatser. Dette bekræfter resultater fra den internationale forskningslitteratur, som peger på, at der ofte sker en vis 'creaming' i forhold til, hvilke unge der modtager efterværn. Alligevel er det tydeligt, at også de unge, som modtager støtte i forsøgsprojekterne, har markante vanskeligheder, fx i forhold til uddannelse, beskæftigelse, netværk og misbrug. Dette synes at sætte udfordringerne for efterværnsindsatsen som helhed i relief.

INDSATSER: EFTERVÆRN INDEN FOR FORSØGSPULJEN

De 10 efterværnsprojekter under 'Lige muligheder' udgør hver for sig et struktureret efterværnstilbud bestående af forskellige konkrete indsatser. Projekterne er som nævnt et resultat af en ansøgningspulje, hvorfra kommuner i 2008 kunne søge om tilskud til at igangsætte forsøg med efterværn. Det var muligt at søge om midler til to former for indsatser, nemlig:

- Tilbud om efterværn til alle unge, der ophører med en anbringelse
- Udvikling af nye metoder til efterværn.

Vi giver i dette kapitel en kort indholdsbeskrivelse af de centrale indsatser, som tilbydes inden for de 10 forsøgsprojekter.

TYPER AF INDSATSER I FORSØGSPROJEKTERNE

9 ud af de 10 deltagerkommuner har i ansøgningen til Socialministeriet forpligtet sig til at tilbyde efterværn til alle anbragte unge, der under pro-

jektforløbet fylder 18 år⁷. Derudover har 9 ud af de 10 kommuner ansøgt om at udvikle og afprøve 'nye metoder' i efterværn, og de har i den forbindelse igangsat forsøgsprojekter for en del af deres efterværnsberettigede unge⁸. Forsøgsprojekternes valg af 'nye metoder' omfatter en vifte af aktiviteter til de efterværnsberettigede unge, som rækker ud over den traditionelle efterværnsindsats. De traditionelle tilbud om efterværn omfatter:

- Forlængelse eller genetablering af døgnophold
- Udpegning af personlig rådgiver
- Udpegning af kontaktperson
- Etablering af udslusningsordning (jf. kapitel 1).

En oversigt over forsøgsprojekternes efterværnstilbud er samlet i tabel 4.1.

Forsøgsprojekternes efterværnstilbud betegnes som 'nye metoder', men det kan diskuteres, hvor nytænkende metoderne er. For eksempel tilbyder de fleste projekter en kontaktpersonordning, hvilket allerede er en central del af det traditionelle repertoire af efterværnstilbud. Derudover kan en stor del af aktiviteterne siges at være velkendte og afprøvede socialpædagogiske tilbud til unge, uden at de nødvendigvis har haft status af efterværnsforanstaltninger (fx fællesaktiviteter og væresteder). Det nytænkende i forsøgsprojekternes 'nye metoder' skal mere ses i deres anderledes organisering eller sammensætning af eksisterende tilbud. Samlet set er forsøgsprojekterne således nyskabende, i kraft af at velkendte tilbud og metoder bliver samlet som en systematisk og helhedsorienteret efterværnsindsats.

Nedenfor beskrives indholdet af forsøgsprojekternes indsatser. Beskrivelserne er fortrinsvis generelle, det vil sige, at vi beskriver de typer af indsatser, som findes inden for forsøgsprojekterne. På den måde vil der være en del variationer i tilbuddene, som ikke kommer med: For eksempel tilbyder nogle projekter samtaler, mens et andet projekt tilbyder coaching. Selvom der nok vil være visse forskelle mellem samtaler og coaching i praksis,

7. Undtagelsen er Sønderborg Kommune, der ikke har ansøgt om midler til at kunne tilbyde efterværn til alle.

8. Næstved Kommune har ikke ansøgt om at afprøve 'nye metoder' i efterværn, men kun forpligtet sig til at tilbyde efterværn til alle unge i kommunen.

ligger det uden for rammerne for denne evaluering at afdække specifikke metodiske variationer inden for de enkelte tiltag. Det er således muligt at identificere fire grundlæggende metoder, som er omdrejningspunktet for efterværnsindsatsen i forsøgsprojekterne. Det er ikke alle projekter, der tilbyder alle fire metoder, men projekterne bruger mindst en af metoderne. De grundlæggende metoder vil blive beskrevet i næste afsnit.

TABEL 4.1

Forsøgsprojekternes efterværnstilbud.

Kommune	Metoder
Ballerup	Kontaktperson Coaching Erfaringsgruppe Netværkskatalog Dialogredskab
Haderslev	Kontaktperson Samtaler Fællesaktiviteter Råd og Vejledning (værested) Brobygning Besøgsordning
Holbæk	Kontaktperson Fællesaktiviteter 'Independent Living Programmes'(ILP)
Lyngby-Taarbæk	Kontaktperson Evaluering
Næstved ¹	
Randers	Kontaktperson Fællesaktiviteter Profilmålinger af unge Journalgennemgang Rollemodelordning
Bornholm	Temaaftener Værested
Sønderborg ²	Brugerstyret netværk (værested) Mentorordning
Thisted	Projektmedarbejder Individuelle samtaler Fællesaktiviteter Videnskatalog Bofællesskab Videnscenter
Aarhus	Kontaktperson Samtaler ('mentaliserings i samtaleforløb') Netværksmøder

1. Ikke ansøgt om udvikling af nye metoder. I Næstved tilbyder man efterværn til alle gennem de traditionelle efterværnsmetoder.

2. Ikke ansøgt om efterværn til alle.

Desuden arbejder nogle projekter med typer af metoder, som skal optimere organiseringen af efterværnsindsatsen, og som derfor rækker ud over de fire grundlæggende metoder. Disse vil også blive beskrevet kort indholdsmæssigt.

TILBUD OM EFTERVÆRN – FIRE GRUNDLÆGGENDE METODER

Forsøgsprojekterne tilbyder følgende fire grundlæggende metoder:

- A) Kontaktperson
- B) Individuelle samtaler
- C) Fællesaktiviteter
- D) Værested.

A) KONTAKTPERSON

8 ud af 10 efterværnsprojekter har valgt at tilbyde de unge en kontaktperson, hvilket gør dette til den mest udbredte metode. Kontaktpersonen defineres som en ”støttepersonordning, der har til formål at knytte en person fast til et barn eller en ung, og hvis opgave det er at forholde sig til barnets eller den unges samlede situation” (Servicestyrelsen, www.socialebeger.dk). I forhold til efterværnsprojekterne er det således kontaktpersonens opgave at forholde sig til den enkelte unges ’samlede situation’ i forhold til målsætningerne omkring bolig, uddannelse, beskæftigelse, udvikling af stabile relationer til familie og netværk samt fravær af misbrug, kriminalitet, selvmord mv.

Kontaktpersonerne i efterværnsprojekterne har meget forskellige uddannelser bag sig: socialpædagog, folkeskolelærer, sygeplejerske osv. Enkelte er ufaglærte eller under uddannelse. Kontaktpersonerne er i gennemsnit tilknyttet 6-7 unge. Nogle opdeler selv deres tid i forhold til de behov, som de unge har her og nu, andre arbejder mere skemalagt i forhold til et vist antal timer pr. ung pr. uge. Kontaktpersonerne i efterværnsprojekterne beskriver deres opgaver dels som praktiske opgaver, dels som personlige. De praktiske opgaver består fx i at hjælpe den unge med at vaske tøj, lave mad, lægge budget, skrive sig ind på en uddannelse, rådgive i forhold til lovgivningen osv. De mere personlige opgaver består af, at kontaktpersonen tager samtaler med den unge om, hvordan

det går i forhold til netværk m.m. Typisk er kontaktpersonen til rådighed – i hvert fald telefonisk – 24 timer i døgnet. Den unge kan selv henvende sig, hvis noget ’brænder på’, men det er også kontaktpersonens opgave at tage kontakt med den unge, hvis den unge ikke selv melder sig.

I to projekter arbejder man med en variation af kontaktpersonrollen i forhold til, hvilke opgaver kontaktpersonen påtager sig i arbejdet med den unge. I det ene projekt søger man at optimere funktionen ved, at kontaktpersonerne har specialiseret sig i forhold omkring lovgivning, uddannelsesmuligheder, beskæftigelsestilbud i kommunen osv. Tanken er, at kontaktpersonerne kan give de unge mere kvalificeret og effektiv hjælp, og at man dermed kan optimere brugen af ressourcer på den enkelte unge i projektet.

I det andet projekt benytter man ’projektmedarbejdere’, som både har en kontaktperson- og sagsbehandlerfunktion. Projektmedarbejderens funktion ligner kontaktpersonens bortset fra, at vedkommende også skriver handleplaner og kan tage myndighedsbeslutninger. Formålet er, at de unge får nem adgang til en person, der er beslutningsdygtig i forhold til de administrative forhold, og som samtidig kender til den unges individuelle situation. I det konkrete projekt har det været nødvendigt at knytte en ekstra kontaktperson til nogle unge, da projektmedarbejderne har tilknyttet 13 unge hver og ikke har ressourcer til at omfatte alle problemstillinger hos alle de unge. Desuden kan de unge i dette projekt få bevilget psykologsamtaler i de tilfælde, hvor der er brug for dette.

B) INDIVIDUELLE SAMTALER

I 4 ud af de 10 projekter tilbyder man de unge individuelle samtaler som et selvstændigt tilbud ud over de samtaler, de unge har med deres kontaktperson. De projekter, der anfører individuelle samtaler som et tilbud, kører fastlagte samtaleforløb med de unge. Nogle projekter har obligatoriske samtaleforløb for samtlige unge, mens andre kun kører samtaleforløb med de unge, som man vurderer, har behov for det. Det er typisk kontaktpersonen, der udfører samtalerne, men i nogle tilfælde er det også uddannede psykologer, kognitive terapeuter og lignende, der står for denne del. Samtalerne har derfor i nogle tilfælde terapeutisk karakter. Et samtaleforløb kan være af kortere eller længere varighed alt efter den unges behov. Nogle samtaleforløb tager udgangspunkt i et evalueringsredskab, hvor den unge skal vurdere sine egne præstationer i forhold til

fx uddannelse, arbejde og netværk (se mere under afsnittet 'Nye metoder i organiseringen af efterværn').

I et projekt har man ansat en psykolog, som både tager sig af psykologsamtaler med de unge og fungerer som sparringspartner/supervisor for kontaktpersonerne. Ved at knytte en psykolog direkte til projektet behøver de unge ikke at vente på at få bevilget psykologsamtaler. De kan således komme hurtigt i gang, når behovet er der. Den unge kan eventuelt fortsætte i et forløb hos en ekstern psykolog. Samtidig har kontaktpersonerne mulighed for at sparre med en anden professionel fagperson omkring den unges forløb.

C) FÆLLESAKTIVITETER

I 6 ud af de 10 projekter tilbyder man de unge fællesaktiviteter. Her kan den unge være sammen med andre tidligere anbragte unge omkring en given aktivitet. Fællesaktiviteterne kan have forskelligt indhold, såsom fælles indkøb, madlavning og spising, foredrag om fx sex og sundhed, budgetlægningskurser og rent sociale arrangementer, såsom kanoture, bowling osv. Tanken bag fællesaktiviteterne er, at de unge kan mødes med andre tidligere anbragte unge og udveksle erfaringer og udbygge deres sociale netværk, samtidig med at de tilegner sig forskellige færdigheder i forhold til deres praktiske hverdag.

D) VÆRESTED

3 af de 10 efterværnsprojekter anfører værested som et tilbud til deres unge. Værestedet har faste åbningstider, hvor den unge kan komme og søge om råd eller vejledning, møde andre unge og deltage i fællesarrangementer. På værestederne er der desuden mulighed for at bruge en computer til jobsøgning osv. De unge kan typisk få en kop kaffe eller te, men der er ikke servering af måltider.

NYE METODER I ORGANISERINGEN AF EFTERVÆRN

Ud over de fire grundlæggende tilgange benytter forsøgsprojekterne sig også af metoder, der sigter mod at udvikle eller optimere organiseringen af efterværnsindsatsen. Metoder til en anderledes organisering af efterværnsindsatsen kan samles i følgende tre typer af aktiviteter:

- A) Styrkelse af overgangen fra anbringelse til efterværn
- B) Videnskatalog
- C) Evalueringsredskaber.

A) STYRKELSE AF OVERGANGEN FRA ANBRINGELSE TIL EFTERVÆRN

I et projekt arbejder man med 'brobygning' og 'besøgsordning'. 'Brobygning' starter ved 17½-års-mødet, hvor de unge møder en repræsentant for efterværnsprojektet, der introducerer den unge til projektet. Formålet er dels at lære den unge at kende, dels at præsentere det nye tilbud, så den unge kan føle sig tryk ved overgangen fra anbringelse til efterværn og tage beslutningen om deltagelse ud fra et reelt kendskab til projektet. Under interview med flere af projektlederne er det vores indtryk, at 'brobygning' bliver praktiseret i flere projekter end blot dette ene, dog uden, at det er blevet anført som en decideret metode i ansøgningskemaet.

Metoden 'besøgsordning' er også udviklet med henblik på at lette overgangen fra anbringelse til efterværn. Projektets to projektledere besøger opholdssteder rundt om i landet og introducerer projektet til unge, der er anbragt uden for deres hjemkommune, og som måske tænker på at flytte tilbage. Begge metoder er taget i brug for at give de unge en tryghed i forhold til, at de ikke er overladt til sig selv, når anbringelsen slutter, og at de har en fremtid i hjembyen.

B) VIDENSKATALOG

I 2 ud af de 10 projekter tilbydes de unge et videnskatalog. Videnskataloget er et katalog udarbejdet af projektet til de unge, så de kan få ideer og orientere sig i kommunens tilbud inden for emner som uddannelse, bolig, fritid, støtte osv. Kataloget er tænkt som et dynamisk værktøj, hvor de unge kan bidrage med emner, som skrives ind i kataloget, og der trykkes et nyt katalog hvert år.

C) EVALUERINGSREDSKABER

Fire af forsøgsprojekterne har valgt at fokusere på udvikling af forskellige former for evalueringstilgange, hvor de unge dels evaluerer sig selv, dels projektet. I nogle projekter har man fx udviklet et 'dialogredskab', som den unge og dennes kontaktperson udfylder sammen hver 3. må-

ned. Den unge vurderer, hvordan det går i forhold til forskellige områder, såsom uddannelse, jobsøgning, netværk osv., ved at sætte kryds på en skala mellem 1 og 10. Den efterfølgende samtale 3 måneder senere tager udgangspunkt i dette dokument, og formålet er, at udviklingssamtalen mellem den unge og kontaktpersonen har et konkret grundlag, hvor den unge tydeligt kan se sin egen udvikling i forhold til de forskellige områder.

I en kommune har man udbygget evalueringsindsatsen til også at omfatte kontakten mellem kontaktperson og den kommunale sagsbehandler. De mødes hver 3. måned og diskuterer sagen på baggrund af de evalueringspapirer, som kontaktpersonen har udfyldt med den unge. Formålet er at sikre, at relationen mellem kontaktperson og den unge fungerer og i det hele taget at diskutere sagens udvikling.

I flere projekter bliver de unge også bedt om at evaluere projektet og deres kontaktperson via et dertil udviklet skema.

Endelig arbejder man i et af projekterne på at opsamle de erfaringer, som løbende genereres, i et såkaldt 'videnscenter'. Denne viden skal fremadrettet danne grundlag for kommunens efterværnsindsats.

OPSAMLING

I dette kapitel har vi beskrevet de indsatser, som de tidligere anbragte unge modtager i forsøgsprojekterne. Projekterne arbejder på den ene side med en række metoder, der er mere eller mindre velkendte i det socialpædagogiske arbejde, såsom: kontaktpersonordningen, individuelle samtaler, fællesaktiviteter og værested. På den anden side afprøves der en række metoder i forhold til at udvikle og optimere organiseringen af efterværnsindsatsen, nemlig: en styrkelse af overgangen fra anbringelse til efterværn, videnskatalog og forskellige evalueringsredskaber.

Ser man på servicelovens regler om efterværn, må de fleste af indsatserne betragtes som 'nye metoder', selvom flere nok er velkendte i det almindelige socialpædagogiske arbejde. Forsøgsprojekterne er dog særligt interessante set i lyset af, at de tilbyder en systematisk og helhedsorienteret efterværnsindsats, hvor man i mange tilfælde vælger at kombinere en række aktiviteter. Det betyder, at de unge både kan have adgang til individuelle tilbud (som en kontaktperson) og mere socialt orienterede aktiviteter (fx fællesspisning, foredrag og lignende med andre tidligere

anbragte unge). I forhold til traditionelle efterværnstilbud, som overvejende består af forlænget anbringelse, tildeling af kontaktperson og etablering af udslusningsordning (jf. Ankestyrelsen, 2009), åbnes der i forsøgsprojekterne op for en større fleksibilitet i indsatsen. Det næste kapitel ser nærmere på, hvordan de unge og de professionelle omkring dem vurderer virkningerne af disse indsatstyper.

VIRKNINGER: OPLEVEDE RESULTATER AF EFTERVÆRN

Dette kapitel tegner et billede af, hvordan de unge og de professionelle omkring dem oplever udbyttet af efterværnsindsatserne under 'Lige muligheder'. Virkningerne vurderes primært i forhold til de målsætninger, som er opsat for efterværnspuljen, og som også er centrale for efterværnsindsatsen i mere generel forstand, nemlig at den unge:

- påbegynder eller gennemfører en ungdomsuddannelse eller opnår stabil tilknytning til arbejdsmarkedet
- opnår stabile boligforhold
- undgår misbrug, kriminalitet og selvmord
- udvikler stabile relationer til familie og netværk.

Kapitlet er struktureret med udgangspunkt i de hovedtyper af aktiviteter, som er igangsat inden for efterværnspuljen, og som blev indkredset i sidste kapitel. Det drejer sig om det, vi har betegnet som henholdsvis grundlæggende metoder i efterværnsarbejdet og nye metoder i organiseringen af dette arbejde.

VIRKNINGER AF EFTERVÆRNSTILBUD

Vi har som anført udskilt fire indsattstyper, som dækker de væsentligste aktiviteter inden for forsøgsprojekterne, nemlig kontaktperson, individuelle samtaler, fællesaktiviteter og værested. Nedenfor præsenteres oplevede virkninger af de enkelte indsattstyper på baggrund af udsagn fra både de unge deltagere og professionelle med tilknytning til forsøgsprojekterne (projektledere, kontaktpersoner, sagsbehandlere, m.fl.).

A) KONTAKTPERSON

Kontaktpersonerne har i første omgang betydning i forhold til, om de unge finder sig til rette i projekterne. Konkret tegner der sig imidlertid en række områder, hvor kontaktpersonen spiller en væsentlig rolle for den enkelte unge. Det gælder ikke mindst i forhold til begyndelse af og fastholdelse i uddannelsesforløb. Det er også tydeligt, at kontaktpersonerne er centrale figurer i andre sammenhænge, fx ved boligøgning, opøvelse af praktiske kompetencer i og omkring det nye hjem (indkøb, madlavning, tøjvask, økonomi osv.) samt i forhold til udvikling af bærende relationer til netværket. Dette er i overensstemmelse med den officielle målsætning om, at kontaktpersonordningen skal være en støtte i forhold til den unges samlede situation.

Overordnet set er de professionelle enige om, at kontaktpersonen ikke skal overtage den unges opgaver, fx omkring indkøb og madlavning, men i højere grad aflaste med en hjælpende hånd og tilbyde rådgivning. Den unge skal ikke 'omklamres', påpeges det, men vejledes i, hvordan man klarer sig selv. En udbredt holdning blandt kontaktpersonerne er, at de unge mest af alt skal have et sidste skub i retning af at kunne klare sig selv. En kontaktperson siger:

Vi skal være en hjælp i de '5 minutter', der er behov for det. Og så skal de jo sådan set leve deres eget liv. Uanset hvor de kommer fra, og hvad de har været igennem, så er det deres liv, deres historier. Det er ikke os, der skal blive deres omdrejningspunkt.

De unge i efterværnsprojekterne udtrykker forskellige behov for støtte fra kontaktpersonen. Nogle unge har brug for personlig opbakning, andre har hovedsagelig brug for praktisk hjælp, og mange har brug for begge dele.

I forhold til personlig opbakning har kontaktpersonerne en vigtig funktion som én, de unge kan læse af på, og som samtidig kan få de unge til at se deres problemer fra en anden vinkel. Ofte har de unge svære relationer til deres forældre, som de samtidig kæmper med at finde et godt forhold til. De unge beskriver kontaktpersonen som en central figur i forhold til at vende personlige problematikker.

Paula: Selvfølgelig, at man altid har nogen at støtte sig op ad. At man ved, man har Marianne [kontaktpersonen], som er der, hvis det går helt ad helvedes til derhjemme. Der, synes jeg, det er meget rart at have en offentlig person på.

Dennis: Det er rigtig godt sådan, fx når nu jeg er lidt melankolsk, som jeg godt kan være en gang imellem, at Mikkel [kontaktpersonen] så ligesom kan vende situationen om og sige: ”Hvorfor ser du det ikke fra den her side af og ligesom prøver at gå i den her retning?” Og så kan jeg så sige: ”Jamen altså, det har jeg prøvet.” Og så siger han: ”Jamen okay, men så prøv at gør dét her i stedet for.” Og sådan hele tiden prøver på at få mig over i en retning, hvor det er lidt nemmere for mig at klare den situation, jeg nu står i.

Samtidig kan kontaktpersonen ved at vende de personlige problematikker med den unge være med til at skabe en mere rolig og afklaret dagligdag, hvor den unge har overskud til at tage sig af de mere praktiske udfordringer omkring uddannelse og beskæftigelse. Ungeinterviewene giver flere eksempler på, hvordan afklaring af de personlige problemer og en hensyntagen til den unges individuelle vanskeligheder har ført til overskud og mulighed for nye skridt:

Dennis: Det er vigtigt for mig at have faste rammer, så det tror jeg også, Mette [kontaktpersonen] kunne se, og det er derfor, hun har sat mig i det her efterværn. Jeg har været inde i rigtig mange systemer med rusmiddelcentre og alt muligt, men nu er jeg stoffri, så det er bare lige ... ja, et sidste skub på vej i den rigtige retning, at jeg kommer ind i det her efterværn. Det, synes jeg, er rigtig rart i hvert fald.

Helle: Så fik jeg min kontaktperson. Hun skulle hjælpe mig i gang med noget praktik, og det fungerede ikke rigtigt. Jeg prøvede to gange, som egentlig gik galt. Og så i januar, så bad jeg selv om at komme i praktik, og så kom jeg i praktik hernede på værestedet. Her har jeg været fra januar til slutningen af april.

Efter praktikopholdet på efterværnsprojektets værested, hvor Helle hjalp til med forefaldende arbejde, er hun startet i praktik i en børnehave, som hun på interviewtidspunktet er i gang med og føler sig rustet til.

De unge nævner i det hele taget mange eksempler på, hvordan kontaktpersonerne konkret har hjulpet dem med enten at fastholde eller at skaffe en praktikplads eller en plads i et uddannelsesforløb. Christian er en ud af flere, som er blevet hjulpet videre i sin uddannelse frem for at blive hægtet af. Han har kunnet fortsætte på hf, hvilket han tilskriver sin deltagelse i efterværnsprojektet og den støtte, han har modtaget her. Det betyder, at han kan blive boende i den ungdomsbolig, han har fået tildelt og er glad for. Christian fortæller, at han har haft alt for meget fravær og derfor på et tidspunkt var tæt på at blive smidt ud af skolen:

Christian: Min kontaktperson har hjulpet mig med at få et møde oppe hos hf-vejlederen for at undgå, at min SU blev taget, og så jeg kunne fortsætte på hf. Vejlederen spurgte, om jeg mente, jeg kunne klare eksamenerne. Så siger jeg, at: ”Jeg kan sagtens klare eksamenerne. Jeg dumper måske i nogle af fagene, men næste år så kan jeg godt hive dem op”. Og nu har han så givet mig chancen, og jeg har bestået alle fag indtil videre. Og som det ligger lige nu, så selvom jeg får minus 3 på torsdag, så har jeg stadig et gennemsnit på 4.

Et andet eksempel er Jeanette, der lige er blevet fyret fra et job i Føtex. Hun vil gerne starte på en uddannelse, men er i tvivl om, hvad det skal være. Helst vil hun gerne starte på en uddannelse, der kræver, at hun har mere end en 9.-klasses-eksamen. Det har gjort det svært for hende at handle på de muligheder, der nu engang er. Efter samtaler med kontaktpersonen er hun kommet frem til at starte på en uddannelse, der kan være en begyndelse til noget andet.

Jeanette: Det er begrænset, hvad jeg kan. Jeg kunne jo sige mange ting, jeg gerne vil være, men jeg har kun 9. klasse, og det er kun de tre fag, jeg har jo ikke andet. Så jeg har snakket med Marianne [kontaktpersonen] om at starte som bygningsmaler, og selvom det ikke er det, jeg allerhelst vil, så er det en start, som der kan bygges videre på. Det betyder jo ikke, at det er noget, jeg skal være resten af livet, men nu starter jeg som bygningsmaler.

Samlet set er det oplagt, at kontaktpersonerne udfylder vigtige funktioner for de unge på en række punkter. Navnlig på tre områder opleves kontaktpersonordningen som virkningsfuld, nemlig i forhold til begyndelse af uddannelse, fastholdelse af bolig og udvikling og fastholdelse af netværk. Tildeling af kontaktperson opleves således som et tilbud, der både har praktisk og personlig karakter. Det vil sige en hjælp, der både retter sig mod de konkrete vanskeligheder, den unge kan opleve fx i forhold til uddannelsessystem og boligmarked, og mod de mere følelsesmæssige og relationelle problemstillinger, den enkelte står med.

B) INDIVIDUELLE SAMTALER

I nogle projekter tilbyder man deciderede samtaleforløb mellem den unge og kontaktpersonen eller fx en psykolog tilknyttet projektet. Ved disse samtaleforløb er det blandt andet forventningen, at den unge skal blive bevidst omkring sin nutidige situation i forhold til kompetencer, problemområder og fremtidige ønsker og mål. Den individuelle samtale dækker især målsætningen om begyndelse eller gennemførelse af ungdomsuddannelse.

Værdien af pædagogisk samtale er en grundsten i meget socialt arbejde, men de individuelle samtaler bliver faktisk ikke nævnt direkte af de unge som en aktivitet af nogen særlig betydning. Det kan skyldes den relativt korte tid, projekterne har været i gang, men det har muligvis også noget at gøre med, at mange anbragte unge udvikler en vis overfølsomhed over for 'pædagogisk snak' (jf. Egelund et al., 2010). Sådanne aversioner kommer ikke til udtryk i større omfang i den foreliggende undersøgelse – de unge er generelt taknemlige for den hjælp, de modtager – men de mere handlingsorienterede aktiviteter omtales dog med markant større entusiasme af de unge (se nedenfor). Det kan også tænkes at afspejle, at de tidligere anbragte unge – efter at have været i det sociale system gen-

nem længere tid – er blevet så vant til at indgå i pædagogiske samtaler, at de knap nok tænker over det.

Når de individuelle samtaler endelig fremhæves af de unge, handler det også gerne om noget konkret og handlingsrettet – som når Martin på 17 år peger på, hvordan han gennem et samtaleforløb med sin kontaktperson har fundet en mulig uddannelsesvej:

Martin: Jeg går og venter på, at jeg får en praktikplads som pædagog. Og så skal jeg højst sandsynligt starte efter sommerferien på en EGU [erhvervsgrunduddannelse] som pædagog. Det er noget, vi har fundet ud af i fællesskab, hvad det skulle være. Vi har jo været nede og snakke med den der UU-vejleder. Fordi vi skulle finde en praktikplads først. Og så skulle vi snakke om, hvad jeg gerne ville videre frem, og så skulle vi lige få lidt udsigt på det. For når man er 17 år, så kan man jo ikke bare gå rundt og tænke: ”Jeg arbejder bare i Netto resten af mit liv.” Det holder jo ikke nogen steder.

C) FÆLLESAKTIVITETER

Fællesaktiviteter er et centralt element i over halvdelen af forsøgsprojekterne og dækker blandt andet aktiviteter som fællesspisning, kurser i budgetlægning, fysisk træning (fx fitness) og temaaftener om fx rusmidler og sex. Fællesaktiviteterne knytter overvejende an til målsætningerne om udvikling af praktiske kompetencer og styrkelse af personlige netværk. En stor del af de unge betoner, at fællesaktiviteterne først og fremmest er hyggelige sociale begivenheder. Fra de professionelles perspektiv skal aktiviteterne imidlertid bidrage til den unges udvikling og ikke udvikle sig til ’fornøjelse for fornøjelsens skyld’. Man vil hellere end gerne tage afsæt i de unges egne ønsker, men aktiviteterne skal rumme et læringselement.

Det fremhæves også af projektmedarbejderne, at fællesaktiviteter giver de unge mulighed for at møde ligesindede med kendskab til problemstillinger, som er typiske for tidligere anbragte, fx ensomhed, dårligt selvværd og skrøbelige netværk. En kontaktperson fortæller:

Kontaktperson: Hende, der er kommet rigtig langt, har en mulighed for at se et andet ungt menneske, som har været ude for nogle af de samme ting. For i hendes verden er det jo kun hende og ikke andre: Den der følelse af at være helt alene med det. Så

hun får mulighed for at se på et andet menneske, som faktisk har prøvet nogle af de samme ting som hende selv. Og så kan hun jo give den erfaring videre, som hun har (...) De går herfra med en oplevelse af, at der er noget her, som jeg ikke står helt alene med i verden. Og så går de jo hver især herfra med en: ”Okay, hun kan, hun overlevede, hun går stadig på sine ben, hun er i gang med et forløb, hun er i gang med at skulle uddanne sig osv. Så hvis hun kan, så kan jeg jo nok også godt”.

Mens de professionelle ser fællesaktiviteterne i et udviklingsperspektiv – som noget, deltagerne kan drage nytte af på længere sigt – har de unge i højere grad et ’her-og-nu’-perspektiv på aktiviteterne. For dem handler det først og fremmest om, at det kan være rart at være sammen om nogle hyggelige aktiviteter. Parallelt med projektmedarbejdernes udsagn peger flere af de unge dog også på, at det har en særlig værdi at blive bragt sammen med andre unge, som er i ’samme båd’, som har en tilsvarende baggrund, eller som blot kender til nogle af de samme problemstillinger:

Christian: Der er snart paintball for dem, der har lyst til at være med. Hvis man går derhjemme, så tager man jo ikke bare ud og spiller paintball to personer (...) Her kommer vi en del unge af sted, og vi får lov til at skyde vores kontaktperson lidt ned (...) Jeg glæder mig hamme meget. Ellers er jeg jo bare i praktik eller sidder bare derhjemme, og så er det også dejligt at komme lidt ud, så det ikke bare bliver det samme og det samme hver dag. Man kan snakke med nogle andre mennesker. Det er jeg rigtig glad for.

Fællesaktiviteterne åbner op for et samtalerum, hvor de unge kan være sammen uden at føle sig anderledes. Ofte har tidligere anbragte unge svært ved at fortælle om deres liv og situation blandt ’almindelige unge’. De oplever i mange situationer en form for stigmatisering, som gør det svært at føle sig accepteret på lige fod med de ’almindelige unge’ (Nielsen, 2005). Malte på 17 år forklarer her, hvad der adskiller det samvær, man kan have inden for efterværnsprojektet, fra andre kammeratskabsrelationer:

Malte: Jeg skal op til en kammerat i dag, og der ved jeg, at vi bare skal se en film og ligge og slappe lidt af. Der er det en anden måde at komme ud og være sammen med andre mennesker, som måske har oplevet nogle ting ligesom en selv. Som også har brug for den støtte. Så føler man sig ikke dum på samme måde, som man nogle gange kan gøre andre steder. For man ved, at de har alle sammen brug for en eller anden form for hjælp.

Omvendt er der også flere unge, som direkte lægger afstand til ideen om, at de kan have nytte af fællesaktiviteter med tidligere anbragte unge, blandt andet med afsæt i argumenter som, at de ikke kan overskue at være sammen med mange mennesker på en gang eller hellere vil 'videre med deres liv'. De forskellige opfattelser handler dog også om, at efterværn må betragtes som en proces hen mod større selvstændighed, og at nogle unge på undersøgelsestidspunktet føler sig mere klar end andre til enten at slippe eller tage imod de støtteforanstaltninger, som efterværnsprojektet rummer (jf. næste kapitel).

D) VÆRESTED

På samme måde som fællesaktiviteterne har etableringen af væresteder afsæt i målsætningen om at styrke de unges netværk. De faste fysiske rammer åbner mulighed for, at de unge kan mødes og udvikle et socialt fællesskab med hinanden, fx i forbindelse med fællesspisning eller temaaftener, samtidig med at de unge har adgang til råd og vejledning fra de tilknyttede professionelle. Overordnet lægger de professionelle vægt på, at de unge med værestedet får mulighed for at komme et sted, hvor de altid bliver taget imod med åbne arme, og hvor de samtidig – mere indirekte – indgår i en læreproces, fx i forhold til hvordan man opfører sig på en socialt hensigtsmæssig måde eller er sammen under familielignende forhold. Fællesmåltiderne er et godt eksempel, som kontaktpersonen Marianne og den projekttilknyttede psykolog Torben her reflekterer over udbyttet af:

Kontaktperson: De her unge føler sig bare ikke som alle andre. Og uanset hvor meget man gør [i skolen], så har de en anden baggrund end størstedelen af den klasse, de sidder i. Men deres oplevelse er, at når de er her, kan de bare være sig selv (...). Og så er det et gratis måltid mad sammen med nogle omsorgsfulde

mennesker, som gider dem, og som, når de kommer ind ad døren, siger: ”Nej, hvor er det dejligt at se dig!” og: ”Hvad har du lavet i dag, og gud, hvordan gik det i øvrigt med det, du fortalte i sidste uge?” Bare det der med at komme et sted hen, hvor der er nogle mennesker, som bare – altså, vi er lidt som en hund. Den er altid glad for at se dig, og sådan har vi det jo også med de unge.

Projektpsykolog: Det er jo også godt at se voksne fungere i dagligdagssituationer. Der er mange af de unge, som aldrig har set en voksen lave mad i en familiesetting. Enten har de set en ikke-velfungerende familie derhjemme, eller også har de set en institution, hvor tingene ligesom bliver lavet for dem. Og vores indtryk er, at de altså har rigtig godt af at se, hvordan voksne hygger sig. Det er det, vi genskaber, for vi er 2-3 voksne på, så vi minder lidt om en familie, og vi hygger os også og laver mad sammen.

For unge, der har været anbragt i familiepleje, kan det i særlig grad være en befrielse at få mulighed for at have et sted at mødes med andre unge, der har tilsvarende erfaringer:

Kontaktperson: Det, at hun [en ung, som har været i familiepleje] kan komme til at møde andre, der har været anbragt, er jo helt nyt for hende. Hvorimod de unge, der kommer fra institutionsmiljøet, er vant til hele tiden at være sammen med andre, der kan være i samme situation som dem selv.

Flere af projekterne er desuden åbne for, at de unge tager venner og kærester med i fælleslokalerne. Tanken er, at dette bidrager til, at den unge kan holde fast i det netværk, de selv vælger uden for projektet, og at eftervænsaktiviteterne dermed også integreres bedre i den unges hverdagsliv. Samtidig giver det de ansatte mulighed for at få et indtryk af den unges liv, og hvem de omgås. En kontaktperson fortæller:

Kontaktperson: Til vores madaftener kan der jo sagtens komme de der 10-12 stykker, og så er der lige en kammerat med eller en kæreste. Det giver også et vildt fedt overblik over, hvem det

egentlig er, de er sammen med. De hygger sig, når de er sammen, de snakker, når de er sammen. To af pigerne har lavet aftaler på kryds og tværs.

De unge sætter stor pris på muligheden for at kunne mødes et fast sted, hvor der altid er voksne, som har tid til dem. Det beskrives af flere unge som stærkt positivt, at man altid føler sig velkommen på værestedet, og at man på ethvert tidspunkt (inden for åbningstiden) kan dumpe ind til en kop kaffe. Det er uvant for hovedparten af de unge, at voksne på den måde står til deres rådighed og ikke er beskæftiget med alle mulige andre gøremål. Derudover peger de unge ligesom projektmedarbejderne på, at muligheden for hyggeligt socialt samvær med andre unge er en væsentlig kvalitet ved værestedet, og flere af de unge er selv opmærksomme på netværksdimensionen: at deltagelsen kan være en adgangsdør til nye venskabsrelationer. Helle på 18 år siger fx om fællesspisningen:

Helle: Vi laver mad sammen, og så sætter vi os ned og spiser og snakker og hygger. Så spiller vi lidt pool bagefter eller lidt Wii. Det er bare hyggeligt. Det er råhygge. Men man lærer også nogle af de andre unge at kende. I starten føler man ikke, man kan snakke sammen, for nogle vil altid være mere indadvendte og andre mere udadvendte. Men så begynder folk lige så stille og roligt at åbne op. Jeg har da allerede fået to gode veninder her nede. Den ene er faktisk lige flyttet næsten op ved siden af, hvor jeg bor. Så man lærer også nogle nye folk at kende, og det er der ingen, der tager skade af. Og det er måske nogen, der kan sætte sig lidt ind i ens situation med nogle af de ting, man har oplevet, så på den måde er det også godt.

Samtidig peger flere af de unge på værestedet som en god base for relationen til kontaktpersonen. Christian på 18 år sammenligner med tiden før, han startede i efterværnsprojektet, hvor han også havde en kontaktperson, men hvor præmisserne for samværet var anderledes:

Christian: Når man ikke har de der rammer, så er det sådan, at man skal jo lave et eller andet [med kontaktpersonen]: sætte sig hen i en park, gå op i et fitnesscenter eller gå ind og spise et eller andet sted. Heroppe, der kan man lave noget afslappende, og så

bagefter sætte sig ned og snakke lidt. Det, synes jeg, giver noget helt andet.

Selvom det ikke er alle unge, der ønsker at benytte de sociale elementer, som ligger i de fleste af efterværnsprojekterne, er der tydelige indikationer i interviewmaterialet på, at værestederne spiller en væsentlig rolle for mange af deltagernes udvikling af netværk. Samtidig ser det ud til, at den fysiske forankring af projektet, som værestederne repræsenterer, åbner muligheder for at kombinere de enkelte aktiviteter på en hensigtsmæssig måde, da der skabes en base, hvor de unge føler sig trygge. Det kan eksempelvis få betydning for kvaliteten af relationen mellem den unge og kontaktpersonen. Vi vender tilbage til perspektiverne for disse kombinationsmuligheder i næste kapitel.

VIRKNINGER AF NYE METODER I ORGANISERINGEN AF EFTERVÆRN

Vi har som anført udskilt tre indsatsstyper, som dækker de metoder, der sigter mod at udvikle eller optimere organiseringen af efterværnsindsatsen, nemlig: styrkelse af overgangen fra anbringelse til efterværn, videnskatalog og evalueringsredskaber. Nedenfor præsenterer vi det udbytte af de nye metoder, som fremhæves af de unge og de professionelle. Afsnittet er primært baseret på de professionelle perspektiv, hvilket forekommer logisk: Den 'optimering' af efterværnet, som metoderne vedrører, er først og fremmest interessant for dem, der arbejder med indsatserne, men sjældent noget, de unge bemærker eller har en mening om.

A) STYRKELSE AF OVERGANGEN FRA ANBRINGELSE TIL EFTERVÆRN

Styrkelsen af overgangen fra anbringelse til efterværn handler om at introducere de unge til efterværnsprojekterne på et tidligt tidspunkt i forløbet. Formålet er, at de unge kender til tilbuddet og kan nå at forberede sig mentalt på det og tilsvarende, at projektlederen kender de unge og deres behov, allerede inden de unge skal flytte fra anbringelsesstedet. Hensigten med denne form for brobygning er, at forløbet bliver så målrettet og individuelt tilpasset som muligt. En kontaktperson siger:

Kontaktperson: Vi blander os ikke i forhold til, hvordan de arbejder [på anbringelsesstedet], men vi går ind og lærer den unge at kende og finder ud af mål: Hvad skal du, når du kommer ud fra opholdsstedet? Og der kan man også gå ind og sige: ”Okay, du skal søge lejlighed, så får vi meldt dig ind i en boligforening”. Og man kan kigge på lejligheder sammen. Det er jo en guldmåde [at arbejde på]: at skulle bygge en relation op og skabe en fremtid sammen.

Samtidig skal metoden sikre, at unge ikke ’falder ud af systemet’ i overgangen mellem anbringelse og efterværn. Det kan blandt andet være et problem, når en ung er anbragt uden for hjemkommunen og nærmer sig myndighedsalderen. En kontaktperson forklarer:

Kontaktperson: Vi skal helst få fat i de unge så tidligt som muligt, for det er ikke altid, sagsbehandlerne i god tid er opmærksomme på, at der er en ung, der kommer hjem. Og at vi jo helst skal have fat i dem, mens de stadig er på anbringelsesstedet. Hvis vi skal lave brobygning, så skal vi helst møde dem derude og sige: ”Goddag” til deres plejefamilie.

De unge forholder sig ikke specifikt til virkningerne af denne metode, da de af indlysende årsager ikke har noget at sammenligne med. De konstaterer blot, at de på et tidspunkt er blevet kontaktet med et tilbud om at deltage i efterværn. Indirekte kan man imidlertid i udsagnene fra de unge spore et behov for, at der arbejdes mere målrettet med overgangen fra anbringelse til efterværn. Flere kan således ikke erindre, at de er blevet spurgt om, hvorvidt de havde lyst til at deltage eller ej, men har mere opfattelsen af, at det var en obligatorisk ordning. Endnu flere udtrykker usikkerhed om, hvori efterværnsindsatsen præcist består, og hvordan den adskiller sig fra de øvrige myndighedsrelationer, de typisk indgår i. Uanset hvad uklarhederne bunder i, antyder de værdien af at styrke det fokus på overgangen fra anbringelse til efterværn, som nogle af forsøgsprojekterne repræsenterer.

B) VIDENSKATALOG

Videnskataloget er et redskab, som de unge i samarbejde med projektets professionelle kan bruge, når de skal orientere sig om kommunens tilbud

inden for uddannelse, bolig, fritid, støtte osv. Videnskataloget er typisk udviklet med særlig fokus på målsætningen om at støtte de unges påbegyndelse eller gennemførelse af ungdomsuddannelse. Hensigten er, at kataloget skaber overblik over de eksisterende tilbud, og at de professionelle kan handle hurtigt ud fra de unges ønsker. En kontaktperson forklarer om brugen af redskabet:

Kontaktperson: Hvis de unge fx vil i praktik i en daginstitution af en eller anden art, så sætter vi kræfter ind på at ringe rundt til en masse steder [med afsæt i videnskataloget] og så få lavet en kontakt mellem dem og den unge. Det er selvfølgelig dem, der laver aftalen, og det er dem, der skal samarbejde, men det er os, der laver foderarbejdet til at få det gjort.

De unge, der er i et projekt, der benytter sig af videnskataloger, fortæller ikke så meget om deres erfaringer med at bruge redskabet. Samtidig er kontakten til uddannelsessteder og praktikpladser ofte noget, som den unge løser individuelt i samarbejde med kontaktpersonen. Videnskataloget ser dog ud til at være en mere effektiv vej for de unge hen mod det rette uddannelsesstilbud, da hverken kontaktpersonen eller andre tilknyttede ressourcepersoner nødvendigvis har det fulde overblik over de tilgængelige muligheder. Kataloget er en aktiv metode, der med kontaktpersonens hjælp gør mulighederne for uddannelse mere overskuelige for den unge. Paula på 17 år, der kun i mindre grad har brug for efterværnsprojektets støttetilbud, peger netop på kataloget som et værdifuldt redskab i forhold til at blive sporet ind på det rette uddannelsesstilbud – men uden at blive ’viklet ind’ i projektets øvrige aktiviteter og relationer. Hun forklarer:

Paula: Jeg synes, det er rigtig godt med det her videnskatalog, hvor de kan hjælpe en med at finde praktikplads og job. Jeg har fx været i praktik, hvor Marianne [kontaktpersonen] har hjulpet mig med at snakke med en, der hedder Jakob [projektlederen], som så ringer rundt og hører, om jeg kan komme i praktik der og der og der. Det er sådan set meget rart, at man ikke står helt på egne ben med det.

Videnskataloget er i dette tilfælde blevet et centralt redskab i efterværnsarbejdet, som ikke bare sikrer den unge en mere direkte vej til de relevante uddannelses tilbud, men som også gør samarbejdet mellem de professionelle (kontaktperson, projektleder og sagsbehandler), som på forskellig vis støtter den unge, mere smidigt.

C) EVALUERINGSREDSKABER

Flere projekter arbejder med et evalueringsredskab, der skal konkretisere den unges udvikling, først og fremmest for den unge selv. Her har den unge mulighed for at vurdere, på en skala fra 1-10, hvordan det går på forskellige områder såsom uddannelse, jobsøgning osv. En kontaktperson siger om evalueringsredskabet:

Kontaktperson: Redskabet hjælper den unge til at få sat nogle af de mål, som jeg jo godt kender i forvejen. Men på den anden side så bliver målet tydeligt for os begge, for de har jo markeret det. Og de er blevet gjort opmærksomme på, at vi tager redskabet med til det første handleplansmøde, og at der bliver taget udgangspunkt i det. Og det er det, de unge siger: ”Det er jo fedt nok, for så bestemmer jeg jo selv.” Og det er jo rigtigt nok.

De unge lægger generelt ikke særlig vægt på evalueringsredskaberne som vigtige for deres situation. Det kan have noget at gøre med, at de betragter handleplansmøder og evalueringskemaer som et forvaltningsredskab, men det kan også have noget at gøre med, at de unge ikke på nuværende tidspunkt ser, hvilken gavn redskaberne kan have for dem på længere sigt. Typisk anvendes evalueringsredskaberne hver 3. måned, og det er et fåtal af de unge, der derfor har brugt redskabet mere end to gange. En kontaktperson fortæller om evalueringskemaet:

Kontaktperson: Det her skal jo så også gerne blive et dialogredskab for os. Når den unge har valgt fokuspunkter (...), så kan man jo så spørge ind til: ”Hvad er det, der gør, at du har valgt at sætte en markering der? Hvad er det, der gør, at dit forhold til din mor er, som det er? Hvad gør vi, og hvad kan du gøre for at få et bedre forhold? Er det noget, du vil her og nu, gøre noget ved det, eller er det noget, du vil gøre senere?” Og det er jo de punkter, vi så bliver målt på i forhold til handleplanen. Og så ef-

ter 3 måneder så gennemgår vi den igen, eller løbende, det er lidt, hvordan vi har det. Og så skal man jo se, om det forandrer sig.

Kontaktpersonen siger videre om potentialet i evalueringsredskaberne i forhold til de unges udviklingsmuligheder:

Kontaktperson: Så kan det godt være, at vi efter 2 måneder har arbejdet med forholdet mellem moren og drengen. Jamen, er der sket en forandring i det? Det er jo ikke sikkert, at deres forhold er blevet bedre, men det kan være, at drengen har ændret holdning til nogle ting omkring det. Han er blevet mere klar over: ”Hvorfor har mor egentligt gjort det der? Hvorfor stoppede hun ikke far i at slå mig?” At han egentlig har fået en afklaring omkring nogle ting. Allerede der – sådan en lille ting kan jo være med til, at de ændrer forhold.

Evalueringsskemaet gør det mere overskueligt for de professionelle at holde hånd i hanke med de unges udvikling og fremskridt.

OPSAMLING

I dette kapitel har vi set på, hvordan de unge i forsøgsprojekterne og de professionelle omkring dem oplever udbyttet eller virkningerne af de enkelte efterværnsindsatser. Konklusionerne må ses i lyset af, at det udelukkende er aktørerne selv, som vurderer udbyttet af aktiviteterne, og at de unge har været tilknyttet projekterne i en relativt kortvarig periode, typisk omkring et halvt år. Ikke desto mindre peges der på en række resultater, herunder:

- At kontaktpersonordningen fremhæves som væsentlig af både de unge og de professionelle. Ordningen giver medarbejderne mulighed for at få et indgående kendskab til de unges livssituation og efter behov støtte dem både praktisk og personligt. Hovedparten af de unge nævner det gode forhold til kontaktpersonen som afgørende for deres lyst til at deltage i projekterne og som vigtige personer i forhold til deres udvikling. Kontaktpersonordningen fremstår primært virk-

ningsfuld i forhold til målsætningerne om at igangsætte/fastholde et uddannelsesforløb, etablere/fastholde stabile boligforhold, udvikling af praktiske kompetencer og personlige netværk.

- At de professionelle fremhæver den individuelle samtale som et centralt redskab til at forstå den unge og få viden om, hvor den unge befinder sig udviklingsmæssigt. Redskabet bidrager ifølge de professionelle til at strukturere støtten til de unge og giver de unge mulighed for at snakke om konkrete problemstillinger.
- At de professionelle finder, at fællesaktiviteter er et vigtigt redskab i forhold til dannelse og udvikling af netværk, samtidig med at de giver de unge ny viden om fx at kunne lægge et budget. Hovedparten af de unge sætter stor pris på fællesaktiviteterne og fremhæver, at det handlingsorienterede samvær med andre unge i 'samme båd' og engagerede voksne er værdifuldt. En mindre del af de unge er ikke interesseret i fællesaktiviteter, ligesom nogle ikke føler sig klar til at tage dette skridt.
- At væresteder giver efterværnsindsatsen en fysisk forankring, som fremhæves som værende positivt af både unge og professionelle. Fra medarbejdernes synsvinkel åbner værestedet mulighed for at komme tæt på og arbejde med de unge i forhold til både praktiske kompetencer (såsom tøjvask, budgetlægning) og personlige forhold (såsom familie, venner, kærester osv.). De unge lægger særlig vægt på, at værestedet giver adgang til voksne, som har tid til dem, uanset om det handler om løsning af praktiske problemer, kontakt til forvaltningen eller bare en kop kaffe. Samtidig fremhæves værestedet som et rum, hvor man kan føle sig afslappet og 'normal', og som samtidig fungerer som en naturlig platform for at møde nye venner, være sammen med venner/kærester og mødes med kontaktpersonen. Ikke alle unge er begejstrede for væresteder af samme årsager, som det ses under fællesaktiviteter.
- At styrkelsen af overgangen fra anbringelse til efterværn i form af tidlig 'brobygning' mellem aktørerne ifølge de professionelle giver et særligt godt grundlag for efterværnsindsatsen. Projektmedarbejderne får kendskab til de unge og deres behov. De får mulighed for at klæde de unge på til forløbet i projektet, allerede inden de afslutter deres anbringelse.
- At videnskataloget fremhæves af de professionelle som et effektivt redskab til at finde de rette uddannelsesmuligheder for projektdelta-

gerne. Kataloget udmærker sig ved, at det giver en grundig oversigt over relevante uddannelses- og praktiksteder i lokalområdet, samtidig med at det smidiggør samarbejdet omkring den unge for de professionelle aktører.

- At evalueringsredskaber er et brugbart værktøj for de professionelle. Redskaberne gør arbejdet med de unges udvikling målbart og overskueligt. Det er samtidig en metode, hvorpå de unge med egne øjne kan se deres fremskridt.

Det er navnlig på tre områder, at efterværnsindsatserne beskrives som virkningsfulde, nemlig de unges påbegyndelse og fastholdelse af en ungdomsuddannelse, etablering og fastholdelse af stabile boligforhold samt udvikling af netværk. Langtidsvirkningerne af indsatsen kan ikke vurderes på det foreliggende grundlag. Mere generelt er det værd at fremhæve, at efterværnet – når arbejdet lykkes – formår at holde fast i unge, som på mange måder befinder sig på en knivsæg. Indsatsen er her medvirkende til at holde de unge på 'ret køl' ved at bidrage til en hverdagsstruktur i den unges liv, der igen betyder, at den unge kan bringe sig videre mod en selvstændig voksentilværelse. Det næste og sidste kapitel handler netop om, hvordan der arbejdes med denne mere overordnede målsætning i forsøgsprojekterne, samt hvordan de professionelle og de unge selv vurderer forudsætningerne for, at arbejdet kan lykkes.

EFTERVÆRN: MULIGHEDER OG UDFORDRINGER

Med dette sidste kapitel foretager vi en samlet analyse af de erfaringer, som unge og professionelle har med efterværnsindsatsen i de 10 forsøgsprojekter under 'Lige muligheder'. Hvor forrige kapitel stillede skarpt på aktørenes opfattelser af de enkelte indsatser og deres virkninger, ser vi i dette kapitel på relevansen og betydningen af efterværnsindsatsen som helhed. Målet er at blive i stand til at besvare evalueringens centrale spørgsmål: Hvilke muligheder og udfordringer vil der være forbundet med at give ret til efterværn til alle unge, der afslutter en anbringelse ved det 18. år, og hvilke typer af tilbud kan der i givet fald være behov for at udvikle?

Kapitlet er struktureret på følgende måde: Først præsenterer vi tre centrale strategier for efterværnsindsatsen. De professionelle, som er tilknyttet forsøgsprojekterne, er alle enige om, at indsatsen overordnet set skal bidrage til de unges uafhængighed, det vil sige, at efterværnet skal støtte de unge på vejen mod en selvstændig voksentilværelse. Der hersker imidlertid forskellige opfattelser af, hvordan målet bedst nås, og disse opfattelser afspejles i den konkrete organisering af indsatserne. Hvis efterværnsindsatsen skal styrkes, er det væsentligt at være opmærksom på disse variationer, da de udpeger forskellige veje i arbejdet med at støtte udsatte unge til selvstændighed. I forlængelse heraf foretager vi en analyse af, hvordan de unge vurderer efterværnsindsatsen, og hvilke elementer de fremhæver som særligt betydningsfulde. Omdrejningspunktet

for diskussionen er de unges 'netværksfattigdom' og deres pointering af de relationsmuligheder, som projektdeltagelsen giver adgang til. Hvis efterværnsindsatsen skal styrkes, er det væsentligt også at fokusere på de unges erfaringer, da de peger på, hvad der skal til, for at tilbuddet bliver relevant for dem at indgå i. Endelig giver vi en samlet vurdering af de muligheder og udfordringer, som ligger i at give ret til efterværn til alle, herunder også en vurdering af behovet for at udvikle nye metoder.

TRE STRATEGIER FOR EFTERVÆRNSINDSATSEN

I dette afsnit sætter vi fokus på de overordnede strategier for arbejdet med efterværn, herunder hvordan projekterne kombinerer aktiviteter og metoder i arbejdet med at støtte de unge. De unge modtager ikke bare en række løsrevne indsatser, men en særlig sammensætning af tilbud, der lægger rammen for, hvordan den unge kan hjælpes. Kombinationen af tilbud udgør en professionel strategi, som bunder i bestemte opfattelser af, hvordan man bedst bringer de unge i retning af en mere selvstændig voksertilværelse. Disse opfattelser kan være uudtalte og ligge som indforståede overbevisninger blandt projektmedarbejderne. Andre opfattelser bliver formuleret mere direkte, fx som værende i opposition til mere gangse socialpædagogiske metoder. Det er vigtigt at få belyst de forskellige strategier, da de får indvirkning på valget af konkrete tilbud og dermed også på de unges valgmuligheder og udviklingsperspektiver. Samtidig peger strategierne på, at man kan vælge at gå forskellige veje, hvis efterværnsindsatsen skal styrkes som helhed.

Inden for de 10 forsøgsprojekter har vi identificeret tre særskilte strategier for efterværnsindsatsen. Vi beskriver både strategierne og de bagvedliggende værdier, som skiller vandene i forhold til opfattelsen af, hvordan efterværn bedst kan hjælpe tidligere anbragte unge.

STRATEGI 1: KONTAKTPERSONEN SOM VEJ TIL INTEGRATION

I et af projekterne har man valgt udelukkende at basere indsatsen på kontaktpersonens arbejde med de unge. Opfattelsen er, at fællesaktiviteter med andre tidligere anbragte jævnaldrende ikke er fordelagtige, fordi det holder de unge fast i en udsat position i samfundet. I dette projekt ser man derfor heller ikke noget formål i at etablere lokaler, hvor de unge kan mødes med hinanden:

Projektleder: Vi skal arbejde individuelt, men ud fra en overordnet systematisk indsats. Man skal ikke lave en masse fællesaktiviteter med de unge – det er ikke det, det handler om. Det er den individuelle kontakt til den individuelle unge. Jeg har lavet fællesaktiviteter i en masse tidligere projekter, men i det her tilfælde er det ikke en god idé. Her handler det om at få de unge videre til en voksentilværelse, hvor de tager ansvar for sig selv. Ellers risikerer de at hænge fast sammen med de andre lige så udsatte typer.

Ifølge projektlederen ønsker de unge ofte heller ikke at være sammen med ligestillede kammerater. Desuden mener han, at mange fællesaktiviteter er en måde, hvorpå det sociale system prøver at 'købe' de unge til samarbejde ud fra et prædefineret mål. Det strider, finder projektlederen, mod tanken om efterværn som en indsats, der skal sikre, at de unge tilrettelægger deres liv efter egne ønsker. Til gengæld vurderes kontaktpersonen at have en central funktion i forhold til at støtte den unge i at forfølge sine egne interesser og bidrage til, at den unge finder vej ind i prosociale netværk og fællesskaber.

I det pågældende projekt er kontaktpersonordningen systematiseret gennem fastlagte evalueringssamtaler, dels mellem den unge og kontaktpersonen dels mellem kontaktpersonen og den unges sagsbehandler. På den måde involveres sagsbehandleren aktivt i sagen og kan holde øje med, at kontaktpersonen og den unge har et konstruktivt samarbejde. Projektets kontaktpersoner har 5-6 timer til rådighed om ugen pr. ung. Antallet af timer er ikke tilstrækkeligt for alle unge i projektet, hvilket man har løst ved, at unge med et særligt stort behov for støtte også har tilknyttet en 'ekstern' kontaktperson.

STRATEGI 2: VÆRESTEDET SOM ET AKTIVT TILVALG

I to af projekterne har man valgt at basere indsatsen på tilbuddet om et værested. Her kan de unge komme og spørge voksne om hjælp i åbningstiden, hvis de har brug for det. De kan også komme og 'hænge ud' med hinanden, gå på nettet, afklare spørgsmål omkring fx job og økonomi eller få en individuel snak med en af de ansatte. Værestedet danner i det ene projekt også rammen om temaaftener, hvor de unge hører foredrag om fx alkohol, seksualitet, budgetlægning osv. Projektlederen pointerer, at temaaftenerne henvender sig til "unge voksne med et vok-

senansvar og ikke til gamle børn”. Fællesaktiviteter såsom ridning var oprindeligt en del af projektplanen, men er blevet fravalgt, fordi de ifølge projektlederen bryder med strategien om, at de unge selv skal være opsøgende og lære at være selvstændige. De frivillige temaaftener ses derimod som et godt bud på fællesaktiviteter, der ikke griber ind i de unges frihed. I modsætning til den først beskrevne strategi ser projektlederne ingen ulempe ved, at de unge deltager i et fællesskab med hinanden:

Projektleder: Hele værestedet er en ny idé, og der er et stort behov for det. Flere unge er tiltrukket af stedet. Før har man ment, at de unge ikke skulle være for meget sammen, men vi kan se, at de har et behov for at danne et netværk, og at det kan blive noget positivt.

Ligeledes i modsætning til den første strategi får de unge i disse to projekter heller ikke tilbudt en kontaktperson. Nogle af de unge har dog tilknyttet en kontaktperson i forvejen, som kan fases ud, når det er muligt. Men kontaktpersonordningen er ikke en del af tilbuddet:

Projektleder: De unge bliver bare yderligere pakket ind, når de får en kontaktperson. Vi oplever, at kontaktpersonerne har svært ved at slippe de unge mennesker. De kører de unge rundt, mens andre unge må tage bussen. Man bliver nødt til at lære dem at gøre sig fri af systemet. Og det er et problem, hvis vi hele tiden får dem pakket ind i systemet. Med projektet ønsker vi at bruge nogle metoder, der kan gøre de unge fri af det. Under anbringelsen er de blevet vartet op hele tiden.

Formålet med at etablere et værested med mulighed for fællesaktiviteter og samtidig fravælge kontaktpersonordningen er, at efterværnet skal give de unge bevidstheden om et sikkerhedsnet, men at det samtidig helt skal være på deres eget initiativ, om de vælger at benytte sig af det.

STRATEGI 3: FLEKSIBLE TILBUD TIL INDIVIDUELLE BEHOV

I de resterende projekter har man valgt at basere indsatsen på en vifte af tilbud, typisk en kombination af kontaktpersonordning og fællesaktiviteter med et fagligt og/eller socialt formål. Nogle af projekterne har lokaler til fællesspisning, og et af projekterne tilbyder også et værested som en

fast base, hvor de unge kan komme og få hjælp inden for de faste åbningstider.

Til forskel fra de to andre strategier taler projektlederne ikke om, at deres tilbud står i opposition til andre typer af efterværn. Der hersker en større selvfølghed omkring projekternes udformning, og man har heller ikke fravalgt specifikke tilbud ud fra forestillinger om, at de har negativ indflydelse på de unges selvstændighed. Til gengæld er der et gennemgående fokus på vigtigheden af fleksibilitet i forhold til at kunne imødekomme de unges forskellige behov:

Projektleder: Den største udfordring er nok, at efterværn skal være så differentieret, at alle unge både med lette og svære problematikker kan få hjælp. Der er en tendens til at fokusere på de unge, der har det allersværest. En standardløsning på en time til alle vil ikke fungere, men det er en udfordring at differentiere tilbuddet. Vi kan ikke afvise nogen på det grundlag, at de har specifikke vanskeligheder, undtagen voksenhandicap.

De projektledere, som repræsenterer denne strategi, er lige så fokuserede på at lade initiativet ligge hos de unge som de øvrige projektledere. Inden for rammerne af denne strategi er selvstændiggørelsen dog ikke betinget af fravalg af specifikke tilbud, der kan tænkes at virke forstyrrende for de unges frihed. Midlet er derimod en sikring af mange typer af tilbud, således at unge med de fleste typer af vanskeligheder kan få en relevant indsats. Det er også i et af disse projekter, at der ytres ønske om at give plads til unge, der hører uden for normalområdet, og som derfor som udgangspunkt ikke finder plads i efterværnsprojekterne:

Projektleder: Det er vigtigt, at politikerne forholder sig til det problematiske i kassetænkning. Der kan godt være nogle unge, der ikke kan tage hele tilbuddet, men bare har brug for en del af det. For eksempel ham den unge, der kom over i det socialpsykiatriske. Han ville enormt gerne komme her i værestedet om dagen, men det kan han ikke. Han får ikke lov til at profitere af vores tilbud, og det er problematisk.

AFHÆNGIGHED OG SELVSTÆNDIGHED

De tre strategier udtrykker forskellige tilgange til arbejdet med at styrke og udvikle de unges selvstændighed. Målet med indsatsen er den samme for projekterne, men de vælger forskellige veje, alt afhængig af hvor de ser de væsentligste muligheder og udfordringer for efterværnsarbejdet. Alle tre strategier indskrives sig samtidig i en værdimæssig diskussion, der handler om balancen mellem afhængighed og selvstændighed. Hvornår er indsatsen befordrende for selvstændigheden, og hvornår bliver den 'omklamrende' eller bidrager til at holde den unge fast i de problemstillinger, som indsatsen gerne skal være med til at afhjælpe?

Inden for rammerne af den første strategi vælger man at benytte kontaktpersonordningen som det eneste tilbud. Aktiviteter, der giver de unge mulighed for at være sammen med ligestillede jævnaldrende, fravælges bevidst, da man finder, at fællesaktiviteterne bidrager til at holde de unge fast i en forestilling om sig selv som udsatte. Med den anden strategi fravælger man netop kontaktpersonordningen, da denne bliver betragtet som potentielt omklamrende og risikerer at fastholde de unge som sociale klienter. I stedet sættes der på tilbud, som støtter netværk og fællesskaber mellem de udsatte unge. Endelig bifalder man inden for den tredje strategi en bred palet af tilbud med sigte på, at man med den indbyggede fleksibilitet taber færrest muligt på gulvet, og at den individuelle efterværnsmodtager kan finde et relevant tilbud uanset baggrund og problemtyngde.

Der hersker almindelig enighed om, at efterværn skal bidrage til, at unge bliver bedre i stand til at leve en selvstændig voksentilværelse – med de samme muligheder for personlig udfoldelse, udvikling og sundhed som deres jævnaldrende. De uenigheder, som strategierne er udtryk for, vedrører nærmere spørgsmålet om, hvordan de unges selvstændighed bedst 'aktiveres'. Tilhængerne af de rent individuelle indsatser (kontaktpersonordningen) har det udgangspunkt, at de unges selvstændighed skal udvikles som en del af selve indsatsen: De skal lære at blive uafhængige og klare sig selv. Tilhængerne af de fællesskabsorienterede indsatser (værsteder) tager afsæt i, at styrken til at træffe selvstændige valg er en iboende kraft i de unge, som blot understøttes ved at opstille relevante valgmuligheder for de unge. Tilhængerne af de fleksible indsatser forholder sig i mindre grad til de unges grundlæggende 'natur', men fremhæver i stedet, at de kombinerede tilbud opfylder flest mulige behov.

Ingen af strategierne kan selvsagt 'bevises' som mere gunstige for udsatte unges udviklingsmuligheder end andre. Men variationen er interessant, fordi den viser, at en styrkelse af efterværnsindsatsen kan tænkes at gå i ganske forskellige retninger. Variationerne i valg af strategi understreger også, at de unges behov er forskellige, og at fleksibilitet derfor må være et nøgleord for vellykkede efterværnsindsatser. Dette tema vender vi tilbage til mod slutningen af kapitlet.

DE UNGES SYN PÅ EFTERVÆRNETS BETYDNING

Det er væsentligt at understrege, at de unge har et andet perspektiv på betydningen og relevansen af efterværnet end de professionelle omkring dem. Hvor projektledere, projektmedarbejdere, sagsbehandlere og andre ressourcepersoner orienterer sig mod fremtiden – hvordan de unge bedst rustes til voksenlivets udfordringer – har de unge mere et 'her-og-nu'-perspektiv på indsatsen. Det betyder ikke, at fremtiden er ligegyldig for de unge, eller at de ikke beskæftiger sig med deres egen udvikling. Men deres motivation for at indgå i efterværnsprojekterne er ikke nødvendigvis forbundet med et ønske om at blive 'klædt på' til denne fremtid. De unge er generelt mere optaget af, om aktiviteterne imødekommer deres umiddelbare ønsker og aktuelle behov.

Samlet set fremhæver de unge relationerne som det væsentligste element ved deltagelsen i efterværnsprojekterne. Det drejer sig både om voksenrelationer og relationer til andre unge. Vi betragter denne orientering blandt de unge som et billede på den markante 'netværksfattigdom' – en svag forankring i bæredygtige sociale relationer – som ser ud til at være karakteristisk for anbragte børn og unge mere generelt (jf. Egelund et al., 2009; Egelund et al., 2010). De begrænsede netværk gør sig fx gældende i forhold til familierelationer, venskaber og arbejdsfællesskaber, og 'netværksfattigdommen' betyder, at de unge ofte har forbløffende få personer at falde tilbage på – særligt, når kritiske situationer opstår. De unge har heller ikke stor tiltro til, at nogen vil træde til og opfylde disse pladser. Netværksfattigdommen synes i mange tilfælde at være blevet et livsvilkår for de unge: En oplevelse af, at man er alene i verden og grundlæggende må klare sig selv. Det er i dette lys, at de unges fremhævelse af relationer til professionelle voksne og andre unge på projektet skal læses.

Nedenfor diskuterer vi begge typer relationer og deres betydning for de unge.

VOKSENRELATIONENS BETYDNING

Interviewmaterialet med de unge rummer en række markant positive formuleringer om betydningen af de relationer, som udvikles til de voksne på projekterne. Det er typisk (men ikke altid) relationen til en enkelt voksen, som fremhæves, og oftest kontaktpersonen. Disse personer beskrives af de unge som en væsentlig årsag til, at de overhovedet er positivt stemt for deltagelsen som sådan; og ikke sjældent fremstår forholdet til den voksne som nærmest synonymt med efterværnsprojektet i de unges beskrivelser. Beretningerne er mange, men et udpluk kan give indtryk af, hvilke elementer i relationen de unge lægger vægt på:

Paula: Hun [den daglige leder] vejleder ligesom uden at fortælle, hvad jeg skal. Og så lader hun mig bare gøre det selv eller med hende som backup, hvis det er, at jeg har brug for råd. [Det kan være sådan noget med] budgetter, økonomi og papirer, det er jeg rigtig dårlig til. Og så sådan lige, hvordan jeg skal håndtere min mor.

Tine: Jeg kan betro mig til hende, jeg ved, at det ikke kommer andre steder hen end til Linda [kontaktpersonen].

Maria: Jeg ved, at lige meget hvad jeg siger til Mona [kontaktpersonen], så tager hun det ikke særlig personligt. Hvis jeg står og siger, at hun er en kælling, det går hende ikke så meget på. Jeg kan stå og råbe og skrike ad hende, og så siger hun bagefter: ”Det hjælper ikke noget”. Min mor ville bare have stået og råbt og skreget tilbage, og det får man jo ikke noget ud af.

Frederik: Det er nok samtalerne med Carsten [kontaktpersonen], der betyder mest (...) Bare det, at man har en voksen at snakke med, for nu har jeg jo ingen kontakt rigtigt til andre voksne. Så der er Carsten jo lidt min hjælp.

Jesper: Kontaktpersonen, det kan være to ting i mit hoved: Enten en, som er uddannet pædagog og er pædagog. Eller en per-

son, der er uddannet pædagog, men opfører sig som en kammerat. Det, jeg ser her [i projektet], det er ikke typen, som siger: ”Hey, nu skal du gøre det her og det her”. Ligesom andre pædagoger [har for vane]. Det gør de ikke her, og derfor føler man ikke, at det her er del af en institution, og derfor kan man få et godt forhold til kontaktpersonen.

Interviewer: Hvad ville have været anderledes, hvis du ikke havde haft Mads [kontaktpersonen]?

Pelle: Så ville jeg helt sikkert have været med i AK81, for jeg har mange kontakter derinde, mange venner (...) Mads sagde: ”Du får en fysisk røvfuld, hvis du kommer ud i det lort [misbrug og kriminalitet]”. Så tænkte jeg: ”Okay, han har arbejdet på den psykiske [en lukket psykiatrisk afdeling], så jeg skal nok holde lav profil her. Og så stoppede det mig ligesom, for ellers havde jeg været ude i det nu. Så var jeg kommet herud i en sort Mercedes i stedet for med HT-bussen.

Som det fremgår, spiller de centrale voksenrelationer en række forskellige roller for de unge efterværnsmodtagere. For det første får de unge hjælp og støtte til forskellige praktiske opgaver, som volder vanskeligheder i hverdagen – fra at indrette og få styr på det, der ofte er den unges første bolig, til hjælp med at lægge budget, forstå principperne i bankernes udlånspraksis og finde modet til at tage kontakt til eller møde op hos et kommende praktiksted.

Man kan spørge, om det ikke er kompetencer, som de unge burde have tilegnet sig allerede under anbringelsen. Nogle unge beskriver da også, hvordan de har gennemgået forskellige typer botræning under anbringelsen. Alligevel er det, som om kompetencerne ikke rigtig har ’sat sig fast’. Måske skyldes det, at rammen for kompetenceudvikling er en anden i efterværnsprojektet, hvor deltagelsen er frivillig – jf. udsagnet fra Jesper om, at det kan være svært at tage institutionspædagoger alvorligt, fordi de hele tiden forsøger at styre og regelsætte ens udfoldelser. Under alle omstændigheder er det tydeligt, at de unge efterværnsmodtagere lægger stor vægt på den praktiske hjælp, de modtager, og de forskellige ressourcer, som de professionelle voksne mobiliserer.

For det andet optræder de professionelle voksne som det, vi kan betegne som en form for 'containere' for alt det, de unge definerer som problemer. Det kan være konflikter med familie, venner og kærester eller vanskeligheder med at holde sig på afstand af misbrug og kriminalitet. Det kan også være følelser af en tabt barndom med ringe familiestøtte og svære skoleforløb, som skal bearbejdes. I alle tilfælde beskriver de unge betydningen af den professionelle voksne som en person, der formår at rumme disse historier og problematikker, og som man kan vende disse spørgsmål med, uden at det bliver 'personligt'. De unge fremhæver det gerne som en kvalitet ved den professionelle voksne, at denne tager stilling til problematikkerne og giver gode råd, men netop ikke bliver part i sagen og derved aldrig får rollen som den kontrollerende autoritet.

Igen ses en forskel sammenholdt med tidligere anbringelsessteder, hvor relationen til personalet ifølge de unge nemt får en konfliktfyldt karakter til dels som en reaktion fra de unge på, at de voksne inden for institutionens rammer udgør den magtfulde part, der definerer hverdagslivets indretning. Betydningen af, at man deltager i efterværn ud fra et frivillighedsprincip – at det er et tilbud, man får og selv siger ja til – kan formentlig ikke overvurderes.

Endelig udvikler der sig i selve forholdet mellem den unge og den professionelle voksne i mange tilfælde en væsentlig tillidsrelation. Kontakten kan selvsagt bygge på en række elementer, men det er et fællestræk i de unges beskrivelser, at kontaktpersonen er blevet et centralt støttepunkt i et liv, der generelt er fattigt på nære voksenrelationer. Vi har tidligere peget på, at en stor del af efterværnsmodtagerne synes at befinde sig på en knivsæg i eksistentiel forstand: Man skal ofte ikke langt ned i de unges forhistorie, før beretningerne om fx misbrugsproblemer, vold og selvmordsforsøg dukker op. Baseret på tidligere erfaringer er de unge yderst bevidste om risikoen for, at de bliver 'slået ud af kurs' eller falder tilbage i tidligere mønstre. Det er ofte i forbindelse med sådanne refleksioner, at værdien af relationen til kontaktpersonen drages frem, og hvor det fremgår, at den unge reelt ikke har andre tilgængelige voksne at trække på, når kriser og konflikter opstår.

De kvaliteter ved voksenrelationen, som de unge peger på, synes umiddelbart at rumme nogle indbyggede modsætninger. Kontaktpersonen skal vise forståelse for den unges situation og acceptere dennes beslutninger, men samtidig være en troværdig voksen. Vedkommende skal være en jævnbyrdig kammerat, men ikke en personlig ven. De unge

fremhæver som regel, at den gode kontaktperson virker 'ungdommelig' (uanset faktisk alder), men samtidig har erfaring og indsigt i karakteren af den unges problemer. Derudover skal den voksne vedholdende kunne 'tage imod' den unges problemer og grænsesøgende adfærd, men også være i stand til at give noget af sig selv, da gensidigheden er et væsentligt grundlag for relationen som sådan. Mens man ikke kan overvurdere betydningen for tidligere anbragte unge af tillidsfulde voksenrelationer, er det lige så klart, at man ikke må undervurdere de indbyggede udfordringer, som ligger i kontaktpersonordningen. Der er på mange måder tale om en kompliceret balanceakt for de implicerede voksne, når 'netværksfattige' unge skal hjælpes videre mod øget selvstændighed. Dette forhold kunne tale for, at man systematisk overvejer, hvilke egenskaber og kompetencer der er relevante for de fagpersoner, der arbejder tæt sammen med tidligere anbragte unge (jf. nedenfor).

UNGEFÆLLESSKABETS BETYDNING

Der hersker som nævnt ikke professionel enighed om værdien af, at efterværnsmodtagere bringes sammen med andre unge med lignende problemer og belastninger. Uenigheden afspejles i de strategier, som der arbejdes med i projekterne, hvor man nogle steder har bygget en stor del af aktiviteterne op omkring ungefællesskabet, mens dette andre steder afvises som en farbar vej mod de unges selvstændighed.

De unge er heller ikke enige om betydningen af at møde ligesindede i projektet – men af andre årsager end de professionelle. Nogle unge giver udtryk for, at de slet ikke ønsker kontakten. Det kan skyldes, at de føler sig direkte utrygge ved at skulle være sammen med en gruppe i udgangspunktet fremmede mennesker. I andre tilfælde hænger det nærmere sammen med, at de unge føler, at de er på vej videre i deres liv og derfor ikke længere har behov for særlige støtteforanstaltninger i forhold til udvikling af netværk. De unge kan med andre ord både føle sig 'for svage' og 'for stærke' til, at ungefællesskabet i efterværnsprojektet for alvor bliver et relevant tilbud. Dette skisma antyder behovet for fleksibilitet i tilbuddene, ikke mindst hvis efterværnsindsatsen skal styrkes (jf. nedenfor).

Flertallet af deltagerne i de projekter, som tilbyder en form for social netværksdannelse, fremhæver dog ungefællesskabet som et vigtigt aspekt af efterværnstilbuddet. Det er navnlig den særlige relationsform, fællesskabet i projektet skaber grundlag for, som understreges af de unge:

Sara: Det gør altid noget, at man ved: ”Okay, jeg er ikke den eneste, der sidder med det her” – undskyld mig, men – ”lorteliv!” Det kan man godt føle nogle gange: ”Åh, jeg har virkelig trukket det korte strå”. Nu kan jeg ligesom visuelt se, at der rent faktisk er nogle andre. Og jeg kan møde dem personligt og sige: ”Hej, har du også haft den samme historie som jeg, eller hvordan og hvorledes?”. Og jeg kan få noget feedback.

Paula: Der er ikke andre end os, der forstår det. Der er mange andre [på projektet], der har haft en ’sjov’ barndom eller ... en fortid med alkohol eller ... Der er ikke andre [end os anbragte], der forstår det. Uanset hvor meget de gerne vil. Der er ikke nogen, som ikke har prøvet det, der forstår det. Så man kan helt sikkert gøre brug af hinanden.

Carsten: Mange af dem heroppe [på projektet] har enten været langt ude eller er stadig lidt langt ude på stoffer eller [i forhold til at bruge] vold eller sådan noget. Og der er også nogle af dem, man genkender lidt fra bylivet. Men heroppe er de stille og rolige og fredelige. Da jeg så dem, tænkte jeg: ”Hold da kæft, det er rimelig fucked up!” Men når man så møder dem heroppe, er de bare helt stille og rolige og meget bedre. Vi har tit turneringer i fx Wii og madaftener og alt muligt, hvor man bare sidder og hygger. Alt det, man laver derude [på gaden], det har ikke en skid at sige heroppe.

Dorte: Det at komme ud med andre og prøve nogle ting og få nogle andre venner, så kan man føle, at man er noget. Man kan somme tider have det sådan lidt, at der er ingen, der gider at have mig.

De unge fremhæver for det første, at fællesskabet med de andre unge har værdi, fordi der skabes en tryk ramme, som de ikke genfinder ret mange andre steder, hvor de færdes. Det er en generel erfaring blandt de unge, at de ofte føler sig anderledes, malplacerede eller stigmatiserede i en række sociale sammenhænge. Fællesskabet med ligesindede på projektet betyder ifølge de unge, at de for en gangs skyld kan opleve at have et hyggeligt og behageligt samvær med jævnaldrende. En gennemgående

formulering er, at man kan 'slappe af' inden for projektets rammer. Det betyder ikke nødvendigvis, at der knyttes dybe venskaber i ungegruppen, men genkendeligheden og de ensartede erfaringer giver grundlag for fællesskab og en stemning af indbyrdes fortrolighed.

For det andet antyder de unges udsagn, at ungefællesskabet ud over at skabe tryghed også er med til at modvirke den følelse af eksistentiel ensomhed, som præger en stor del af efterværnsmodtagerne. Det er velkendt, at (tidligere) anbragte børn og unge ofte føler sig meget alene, uanset om det drejer sig om anbringelser i familiepleje (Warming, 2005) eller på institution (Egelund et al., 2010). Følelsen beror blandt andet på en oplevelse hos den enkelte af, at ens vanskeligheder (fx en opvækst med vold og misbrug i familien) er unikke, og at det ikke lader sig gøre at formidle problemernes omfang og dybde til udenforstående. En kvalitet ved de sociale fællesskaber i efterværnsprojekterne er, ifølge de unge, at deres oplevelser netop viser sig ikke at være så enestående endda, og at de føler sig forstået. Igen kan dette være en stor lettelse for den enkelte, uden at det leder til, at de unge sværger evigt troskab til hinanden.

Dette leder for det tredje til et perspektiv på ungefællesskabet, som vedrører de muligheder, som ligger i, at efterværnsindsatsen har en fysisk forankring i fælleslokaler, et værested eller lignende. De unge påpeger blandt andet, hvordan der opstår en særlig dynamik på projekterne, hvor man kan tillade sig at være en 'anden' person eller i hvert fald påtage sig en anden rolle end den, man eksempelvis har på gaden eller i den øvrige bekendtskabskreds. De unge anfører også, at de fysiske rammer betyder, at aktiviteterne kan kombineres på interessante måder. Det nævnes fx af flere unge, hvordan de i bakspejlet har opdaget, at de har lært noget konkret og brugbart – fx principperne i et banklån – gennem det, der umiddelbart handlede om en madaften med projektets andre unge. Det påpeges også, at adgangen til et værested giver mulighed for at være sammen med kontaktpersonen på en anden måde end ellers – fx at snakken går bedre, når man samtidig foretager sig noget hyggeligt (som at spille pool) i trygge rammer. Samlet kan man pege på, at efterværnets fysiske forankring også giver de unge mulighed for en social forankring. Værestedet bliver derved en slags social generator, der danner rammen om vigtige relationer og fællesskaber, og hvor projektets delelementer kan mødes og forstærkes.

EFTERVÆRN TIL ALLE: MULIGHEDER OG UDFORDRINGER

Hvad siger evalueringen af forsøgsprojekterne under 'Lige muligheder' om muligheder og perspektiver for den fremtidige efterværnsindsats? Hvilke fokuspunkter kan udpeges som væsentlige, hvis indsatsen skal udvides, og hvis adgangen til efterværn eventuelt skal tilbydes alle anbragte unge på vej mod myndighedsalderen? Hvilke muligheder og perspektiver tegner der sig for den enkelte modtager af efterværn? Og hvilke krav og udfordringer rejser der sig til organiseringen af indsatsen og de metoder og tilbud, som benyttes?

Vi skal understrege, at grundlaget for at besvare disse spørgsmål fortrinsvis er det arbejde med efterværn, som finder sted inden for de 10 forsøgsprojekter. Det må også erindres, at forsøgsprojekterne typisk kun har fungeret 1 års tid, og at det derfor ikke har været muligt at vurdere langtidsvirkninger af indsatserne. De konklusioner, som kan drages på grundlag af evalueringsarbejdet, er dog grundlæggende i god tråd med den viden om efterværn, som findes i den nordiske forskningslitteratur.

BEHOVET FOR EN STYRKET EFTERVÆRNSINDSATS

Erfaringerne fra forsøgsprojekterne peger overordnet på, at behovet for en samlet styrkelse af efterværnsindsatsen er til stede. Problemtyngheden hos deltagerne er markant, og det er vanskeligt at forestille sig, at overgangen til voksentilværelsen for hovedparten af de tidligere anbragte unge kan forløbe tilfredsstillende uden nogen form for støtte. Behovet understreges af, at på trods af de betydelige vanskeligheder, som deltagerne kæmper med, er det efter alt at dømme de unge, som har flest ressourcer, der tilbydes og tager imod tilbuddet om efterværn. De tidligere anbragte unge, som ikke modtager efterværn, kan som udgangspunkt forventes at have endnu ringere forudsætninger for at kunne klare en selvstændig voksentilværelse ved myndighedsalderen (jf. kapitel 3). Dette fænomen – at det er den relativt bedst stillede del af målgruppen, som modtager hjælp – benævnes 'creaming' og er velbeskrevet både i relation til andre efterværnsindsatser (fx Fransson, 2009) og i forbindelse med offentlige foranstaltninger mere bredt (Lipsky, 1980; Winther, 1994).

Evalueringen har vist, at der forekommer en sådan udvælgelse på to særskilte måder:

- Visse unge har så omfattende problemer, at man i forvaltningen vurderer, at de ikke kan profitere af et efterværnstilbud og som følge heraf visiteres til andre tilbud i voksensystemet, fx behandlingsforløb inden for socialpsykiatrien.
- Visse unge tager ikke imod et efterværnstilbud, typisk fordi de lægger afstand til 'systemet' og ikke finder, at de kan bruge støtteforanstaltningerne til noget – også selvom forvaltningen måske vurderer støttebehovet som massivt.

Manglende motivation hos de unge til at modtage hjælp behøver med andre ord ikke at være ensbetydende med, at behovet ikke er til stede (jf. Bakketeig & Backe-Hansen, 2008). Der kan naturligvis også være tale om, at unge takker nej, fordi de reelt ikke har noget særligt støttebehov. Alligevel ser det ud fra evalueringens samlede resultater ud til, at langt hovedparten af de anbragte unge, som når myndighedsalderen, vil have brug for en form for støtte, hvis overgangen til et selvstændigt voksenliv skal lykkes i forhold til fx uddannelse, arbejdsmarkedstilknytning og forankring i andre samfundsintegrerende institutioner og netværk.

Behovet for en styrket efterværnsindsats understreges af de helt overvejende positive vurderinger af indsatsen og dens virkninger, som fremhæves både af de adspurgte unge og de professionelle omkring dem. Inden for den relativt korte tidshorisont, som indsatserne kan vurderes ud fra, er der særligt tre områder, som fremhæves. Det drejer sig om projekternes betydning i forhold til:

- de unges påbegyndelse og fastholdelse i en ungdomsuddannelse
- de unges etablering og fastholdelse af stabile boligforhold
- de unges udvikling af netværk.

Resultaterne siger ikke noget om virkningerne af indsatsen på længere sigt, men erfaringerne er i god tråd med internationale forskningsresultater, som samlet set peger i retning af, at efterværn kan forebygge social udstødelse og bidrager til at give tidligere anbragte unge bedre fremtidsudsigter (fx Biehal et al., 1995; Dixon & Stein, 2005).

MULIGHEDER OG PERSPEKTIVER FOR DEN ENKELTE EFTERVÆRNSMODTAGER

De unges vurderinger af efterværnsindsatsens betydning vedrører først og fremmest projekternes relationsmæssige potentialer. Dette må ses i lyset af den 'netværksfattigdom', som anbragte børn og unge kæmper med generelt, og på dette plan har efterværn ifølge de unge en væsentlig værdi. Det gælder i forhold til relationen til professionelle voksne – typisk kontaktpersonen – som får betydning i kraft af den unges adgang til praktisk støtte; den voksnes funktion som 'container' for den unges komplekse problemer; og den tætte tillidsrelation, som kan være den eneste fortrolige voksenkontakt, den unge reelt har. Efterværnet fremhæves også i kraft af relationen til andre unge på projektet, som navnlig får betydning for de unge i kraft af den tryghed, som ligger i at være blandt ligesindede, hvor man ikke udstilles som anderledes; modvirkningen af den følelse af eksistentiel ensomhed, som er udbredt blandt tidligere anbragte; og den 'generator' for social forankring og individuel udvikling, som fællesskabet muliggør. Endelig har efterværnet værdi i kraft af den form for støtte, hvor det professionelle fokus lægges på den unges håndtering af eksisterende, men konfliktfyldte relationer (fx til forældre, der har spillet en ambivalent rolle under den unges opvækst og anbringelse); eller på etablering af nye og prosociale relationer og netværk (fx hjælp til at vælge til og sige fra i bekendtskabskredsen). Samlet viser de unges erfaringer, at 'relationer' fra deres perspektiv udgør omdrejningspunktet for, at efterværnet tildeles værdi. Disse muligheder og perspektiver kan præciseres yderligere i henhold til evalueringens overordnede temaer.

Der er en bemærkelsesværdig enighed blandt de unge om værdien af kontaktpersonordningen, der betyder, at de har en fast voksen at henvende sig til, og som kan tilbyde både praktisk hjælp og mere personlig støtte og omsorg. Hvad angår perspektiverne for en styrkelse af efterværnsindsatsen – og en eventuel ret til efterværn – er det værd at notere, at forsøgsprojekternes erfaringer entydigt peger på, at tidligere anbragte unge har stor nytte af adgangen til en professionel voksen i overgangen til selvstændighed. Dette er i overensstemmelse med den internationale forskning, hvor kontinuerlig voksenstøtte fremhæves som en central forudsætning for en vellykket efterværnsindsats (fx Storø, 2005). Dette er samtidig en konklusion, som alle centrale aktører er enige om – de unge selv, anbringelsesstederne og de kommunale myndigheder (Bakketeig &

Backe-Hansen, 2008). Dermed ikke være sagt, at støttebehovet er det samme hos alle tidligere anbragte unge. Nogle unge har fx brug for den praktiske støtte i forhold til kontakt til relevante uddannelsessteder eller arbejdspladser, andre har primært brug for hjælp i forbindelse med at få styr på hverdagen og etablere sig i egen bolig, andre igen har fortrinsvis behov for den personlige opbakning til at håndtere følelsesmæssigt vanskelige emner – og atter andre har brug for alle disse ydelser i varierende blandingsforhold. Fælles for gruppen af tidligere anbragte unge er imidlertid, at de skal klare overgangen til voksenlivet både tidligere og hurtigere end de fleste andre unge gør i dag – og at de samtidig har ringere forudsætninger end de fleste andre for at foretage transitionen på en hensigtsmæssig måde. Det er dette paradoks, som gør den kontinuerlige voksenstøtte til så central en ydelse for tidligere anbragte unge.

Forsøgsprojekterne under 'Lige muligheder' adskiller sig navnlig fra eksisterende efterværnstilbud ved at lægge vægt på de potentialer, der ligger i at skabe netværk mellem tidligere anbragte unge, fx omkring væresteder med fællesaktiviteter (såsom madlavning, temaaftener, udflugter osv.). Det er ikke nogen fremmed tanke i socialt arbejde at bygge på de ressourcer, som ligger i gruppefællesskabet – døgninstitutionernes arbejde kan fx i stor udstrækning siges at bygge på dette princip. Men det er nyt at bruge denne tilgang mere systematisk i arbejdet med efterværn. De unge, der deltager i projekterne, udpeger selv nogle klare perspektiver ved denne type tilbud: Det har værdi at være sammen med unge, der ikke blot har genkendelige baggrundshistorier, men som også står over for de samme aktuelle udfordringer med at 'finde sine egne ben' efter et anbringelsesforløb. Fællesskaberne er ikke nødvendigvis orienteret mod etablering af nære venskaber, men giver de unge en platform at komme videre fra: Dels opdager de, at deres problemer ikke er så unikke endda, og dels kan tilhørsforholdet være inspirerende – som når flere unge fra samme projekt kommer i gang med forløb på en bestemt uddannelsesinstitution. Man kan dog ikke (som med kontaktpersonordningen) tale om, at det vil være lige relevant for alle tidligere anbragte unge at deltage i denne type aktiviteter. Dels er de unges individuelle behov forskellige, og dels afhænger det konkrete behov også af, hvor den enkelte befinder sig i den fortløbende proces mod selvstændighed. Dette understreger behovet for fleksible løsninger i efterværnsarbejdet, hvilket leder os til evalueringens sidste overvejelser, som vedrører de organisatoriske forudsætninger og mulige barrierer for en styrket efterværnsindsats.

FORUDSÆTNINGER OG BARRIERER FOR EN STYRKET EFTERVÆRNSINDSATS

Et gennemgående tema i denne rapport har været, at der er behov for fleksible løsninger i arbejdet med efterværn. Konklusionen er ikke overraskende i sig selv, for også den udenlandske forskning slår fast, at efterværnsindsatsen bør være flerdimensionel (Reid, 2007), og at ”mangefacetterede problemstillinger kræver bredspektrede løsninger” (Bakketeig & Backe-Hansen, 2008: 66). Det er dog værd at præcisere, hvad dette betyder, for behovet for fleksibilitet berører indsatsens organisering på flere niveauer. For det første er der, som vi har set, stor forskel på, hvad de unge efterværnsmodtagere har brug for: fra den praktiske hjælp og det ’sidste skub’ mod selvstændighed til en meget mere massiv og bredspektret indsats. For det andet er der også stor forskel på de individuelle behov over tid: Efterværn er netop en støtte til selvstændiggørelse, og det er logisk, at behovene ikke vil være de samme på alle tidspunkter i den enkelte unges udviklingsproces. Begge dele taler for, at efterværn organiseres fleksibelt som en indsats, der differentieres og målrettes efter målgruppens konkrete situation. Forsøgsprojekterne fremviser flere progressive organiseringsmåder, der kan betragtes som vigtige forudsætninger for en styrket efterværnsindsats.

Et væsentligt element i den fleksible efterværnsindsats er en tidlig kontakt til den unge, således at den enkelte introduceres til og får mulighed for at overveje de eksisterende muligheder, allerede inden anbringelsen ophører. Det opsøgende arbejde gør samtidig, at de professionelle, som er tilknyttet efterværnsindsatsen, får kendskab til den unges situation og mulighed for at planlægge det konkrete tilbud i overensstemmelse hermed. Vigtigst er måske, at man med en tidlig og opsøgende indsats undgår, at unge ’tabes på gulvet’ ved anbringelsens ophør. Konkret har det vist sig effektivt at have en efterværnsenhed i forvaltningen, der har det som en kerneopgave at tage kontakt til anbragte unge på vej mod det 18. år. Det sikrer en systematisk og målrettet indsats i den kritiske overgangsfase, hvor de unge når myndighedsalderen.

Et andet vigtigt element i den fleksible indsats er, at det opsøgende arbejde også sker i forhold til de unge, som har sagt nej til eller har droppet et efterværnstilbud, men som stadig vurderes at have et støttebehov fra forvaltningens side. Det forudsættes så at sige, at de unge oplever behovet for hjælp og støtte på et bestemt tidspunkt – nemlig, når de fylder 18 år – og også er i stand til at handle på dette behov. Det er

ikke nødvendigvis tilfældet. De unge er ikke altid modtagelige for hjælp på det tidspunkt, hvor det 'forventes' af dem. Den samme problematik er blevet påpeget i norsk sammenhæng (Bakketeig & Backe-Hansen, 2008). Hvis efterværnsindsatsen skal være tilstrækkelig fleksibel til at indfange de unge, som har de største behov – og måske den mindste motivation – er det derfor væsentligt, at man fra forvaltningens side følger op på de tidligere anbragte unge og aktivt holder døren åben for en efterværnsindsats.

Endelig demonstrerer forsøgsprojekternes samlede arbejde vigtigheden af, at de tilbud, man benytter, er fleksibelt indrettet. Der hersker, som vi har set, forskellige professionelle opfattelser af de metoder, der benyttes inden for efterværn, og det er interessant at se, hvordan de samme metoder af de professionelle kan opfattes som henholdsvis 'omklamrende' og 'udviklende'. Det samlede billede af forsøgsprojekterne indikerer, at ingen af de anvendte metoder er hverken afhængighedsskabende eller selvstændiggørende i sig selv. Det er fleksibiliteten med hensyn til, hvordan de enkelte metoder anvendes, der er afgørende. Ovenfor har vi blandt andet fremhævet kontaktpersonordningen som relevant for de fleste tidligere anbragte unge – men behovets omfang vil i sagens natur variere afhængigt af den unges konkrete situation, og hvor den enkelte befinder sig i sit udviklingsforløb. Dette taler for, at man ikke afviser bestemte metoder ud fra forestillinger om deres mulige negative indflydelse på de unges fremtidige selvstændighed. Nøgleordet er netop fleksibilitet og evnen til at justere indsatsen i overensstemmelse med de unges egne behov.

Muligvis er det på dette punkt, at forsøgsprojekterne adskiller sig mest markant fra de gængse tiltag på området: At man med en kombination af aktiviteter kan tilbyde systematisk tilrettelagte og samtidig individuelt målrettede forløb for udsatte unge på vej mod voksenlivet. Dermed bevares en åbenhed for, at mange tidligere anbragte unge nok har en mere 'kringlet' vej mod selvstændighed end deres mere ressourcerstærke jævnaldrende, men at hovedparten trods alt på et tidspunkt bliver etablerede med det, vi som samfund forstår ved 'normale' liv: i form af typisk stabile boligforhold, arbejde og familieliv. En styrket efterværnsindsats må således tage udgangspunkt i de ofte ikke-lineære livsforløb, som er karakteristiske for socialt udsatte unge.

Den væsentligste barriere for et virksomt efterværnstilbud til alle tidligere anbragte unge har, så vidt vi kan se, også at gøre med fleksibili-

tet eller manglen på samme: Selv under forsøgsprojekternes innovative rammer lykkes det ikke at involvere hele målgruppen, ligesom en del af de tidligere anbragte unge vurderes at være 'for tunge' eller 'for lidt i udvikling' til at kunne indgå i projekterne. Hvis målet er efterværn til alle, kommer man ikke uden om, at det kræver både ressourcer og særlige indsatser at få den restgruppe med, som er mindst motiveret for at deltage – men som formentlig også har de største behov. Efter de ofte langvarige anbringelsesforløb, som disse unge har været igennem, kan man dog spørge, om det ikke under alle omstændigheder er værd at gøre forsøget, også i et samfundsøkonomisk perspektiv.

LITTERATUR

- Ankestyrelsen (2009): *Børn og unge anbragt uden for hjemmet – Kommunale afgørelser, årsstatistik 2008*. København: Ankestyrelsen.
- Bakketeig, E. & Backe-Hansen, E. (2008) (red.): *Forskningsskunnskap om ettervern*. Oslo: Nova – Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring. Rapport nr. 17/08.
- Biehal, N., Clayden, J., Stein, M. & Wade, J. (1995): *Moving on. Young People and Leaving Care Schemes*. London: HMSO.
- Christoffersen, M.N. (1993): *Anbragte børns livsforløb*. København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd, 93:11.
- Dixon, J. & Stein, M. (2005): *Leaving Care: Throughcare and Aftercare in Scotland*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Egelund, T., Christensen, P.S., Jakobsen, T.B., Jensen, T.G. & Olsen, R.F. (2009): *Anbragte børn og unge – en forskningsoversigt*. København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd, 09:24.
- Egelund, T. & Hestbæk, A.-D. (2003): *Anbringelse af børn og unge uden for hjemmet. En forskningsoversigt*. København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd, 03:04.
- Egelund, T., Jakobsen, T.B., Hammen, I., Olsson, M. & Høst, A. (2010): *Sammenbrud i anbringelser af unge*. København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd, 10:06.

- Espersen, L.D. (2004): *Fra anbringelse til efterværn – en pilotundersøgelse af sagsbehandlere*. København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd, 04:25.
- Fransson, E. (2009): *Fortidens tyngde – om selvarbeid under opphold og utflytning fra ungdomshjem*. Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi. Det samfunnsvitenskapelige fakultet. Universitetet i Oslo.
- Lipsky, M. (1980): *Street-Level Bureaucracy: Dilemmas of the Individual in Public Services*. New York: Russell Sage Foundation.
- Nielsen, H.E. (2005): TABUKA. *Tidligere anbragtes bud på kvalitet i anbringelsen af børn og unge*. København: Forlaget Børn og Unge.
- Reid, C. (2007): The Transition from State Care to Adulthood: International Examples of Best Practice. *New Directions for Youth Development*, 113, 33-50.
- Servicestyrelsen: www.socialebegreber.dk.
- Stein, M. (2005): *Resilience and young people leaving care: Overcoming the odds*. York: Joseph Rowntree Foundation.
- Storø, J. (2005): *Å gå over brennende bruer*. Hovedfagsrapport 14/2005. Oslo: Høgskolen i Oslo.
- Wade, J. (1997): Developing Leaving Care Services: Tapping the Potential of Foster Carers. *Adoption & Fostering*, 21, 40-49.
- Warming, H. (2005): *Har andre plejebørn det som mig?* København: Frydenlund.
- Winther, S. (1994): *Implementering og effektivitet*. Herning: Systime A/S.

SFI-RAPPORTER SIDEN 2009

SFI-rapporter kan købes eller downloades gratis fra www.sfi.dk. Enkelte rapporter er kun udkommet som netpublikationer, hvilket vil fremgå af listen nedenfor.

- 09:01 Christensen, E., Kristensen, L.G. & Baviskar, S.: *Børn i Grønland. En kortlægning af 0-14-årige børns og familiers trivsel*. 145 s. ISBN 978-87-7487-923-7. Kr. 150,00.
- 09:02 Christensen, E., Kristensen, L.G. & Baviskar, S.: *Kalaallit nunaanni meeqqat. Meeqqat 0-imiit 14-it ilanngullugit ukiullit ilaqutariillu atugarissaarnerannik misissuineq*. 172 s. ISBN: 978-87-7487-924-4. Kr. 150,00.
- 09:03 Deding, M. & Filges, T.: *Danske lønmodtageres arbejdstid. En registeranalyse baseret på lønstatistikken*. 160 s. 978-87-7487-925-1. Kr. 160,00.
- 09:04 Thuesen, F., Schademan, H.K., Jensen, S., Holt, H. & Høst, A.: *A-kasserne og den aktive beskæftigelsespolitik*. 216 s. ISBN: 978-87-7487-928-2. Kr. 220,00.
- 09:05 Larsen, B. & Høgelund, J.: *Handicap og beskæftigelse. Udviklingen mellem 2002 og 2008*. 98 s. ISBN: 978-87-7487-927-5. Kr. 100,00
- 09:06 Ellerbæk, L.S. & Graversen, B.K.: *Evaluering af jobcentrenes ligestillingsindsats*. 80 s. ISBN: 978-87-7487-929-9. Kr. 80,00.

- 09:07 Bengtsson, S. & Røgeskov, M.: *At skabe netværk. En evaluering af 22 socialpsykiatriske projekter i 15M-puljen*. 132 s. ISBN: 978-87-7487-930-5. Kr. 130,00.
- 09:08 Andersen, D. & Järvinen, M.: *Skadesreduktion i praksis. Behandlingsstilbud til opiatmisbrugere i København*. 214 s. ISBN: 978-87-7487-931-2. Kr. 210,00.
- 09:09 Bengtsson, S. & Cayuelas Mateu, N.: *Beskyttet beskæftigelse. En kortlægning*. 118 s. ISBN: 978-87-7487-932-9. Kr. 110,00.
- 09:10 Deding, M. & Gerstoft, F.: *Børnefattigdom i Danmark 2002-2006*. 58 s. ISBN: 978-87-7487-933-6. Kr. 60,00.
- 09:11 Holt, H., Hvid, H., Grosen, S.L. & Lund, H.L.: *It, køn og psykiske arbejdsmiljø i administrativt arbejde*. 180 s. ISBN: 978-87-7487-935-0. Kr. 180,00.
- 09:12 Bengtsson, T.T. & Jakobsen, T.B.: *Institutionsanbringelse af unge i Norden. En komparativ undersøgelse af lovgrundlag, institutionsformer og udviklingstendenser*. 318 s. ISBN: 978-87-7487-936-7. Kr. 300,00.
- 09:13 Heltberg, T.: *Den sociale stofmisbrugsbehandling. De frivillige organisationers perspektiv. Del 1*. 228 s. ISBN: 978-87-7487-940-4. Netpublikation.
- 09:14 Sørensen, M., Skov, D., Ellersgaard, C.H., Larsen, A.G. & Stamer, N.B.: *Den sociale stofmisbrugsbehandling. Brugernes og de pårørendes perspektiv. Del 2*. 480 s. ISBN: 978-87-7487-941-1. Netpublikation.
- 09:15 Andersen, D.: *Den sociale stofmisbrugsbehandling. Behandlingsstilbud og metoder. Del 3*. 308 s. ISBN: 978-87-7487-942-8. Netpublikation.
- 09:16 Sørensen, M.: *Den sociale stofmisbrugsbehandling. Kvalitetsudvikling og kvalitetsstandarder. Del 4*. 216 s. ISBN: 978-87-7487-943-5. Netpublikation.
- 09:17 Andersen, D. & Skov, D.: *Den sociale stofmisbrugsbehandling. Visitation og sagsbehandling. Del 5*. 294 s. ISBN: 978-87-7487-944-2. Netpublikation.
- 09:18 Sørensen, M. & Pedersen, K.B.: *Den sociale stofmisbrugsbehandling. Resultater af behandlingen. Del 6*. 268 s. ISBN: 978-87-7487-945-9. Netpublikation.
- 09:19 Benjaminsen, L., Andersen, D. & Sørensen, M.: *Den sociale stofmisbrugsbehandling i Danmark. Hovedrapport*. 397 s. 978-87-7487-946-6. Kr. 400,00.
- 09:20 Bach, H.B.: *Lediges motivation og forsørgelse. Lediges forsørgelse 2 år efter interview om jobmotivation*. 55 s. ISBN: 978-87-7487-947-3. Kr. 55,00.
- 09:21 Larsen, B., Jonassen, A.B. & Høgelund, J.: *Personer med handicap. Helbred, beskæftigelse og førtidspension 1995-2008*. 111 s. 978-87-7487-948-0. Kr. 110,00.

- 09:22 Jørgensen, M.: *En effektmåling af efterlønsreformen af 1999. Reformens betydning for arbejdsudbuddet*. 194 s. ISBN: 978-87-7487-949-7. Kr. 200,00.
- 09:23 Deding, M. & Olsson, M.: *Hverdagsliv for 11-årige børn med anden etnisk baggrund end dansk. Resultater fra SFI's forløbsundersøgelser af årgang 1995*. 105 s. ISBN: 978-87-7487-950-3. Kr. 100,00.
- 09:24 Egelund, T., Christensen, P.S., Jakobsen, T.B., Jensen, T.G. & Olsen, R.F.: *Anbragte børn og unge. En forskningsoversigt*. 255 s. ISBN: 978-87-7487-951-0. Kr. 250,00.
- 09:25 Benjaminsen, L.: *Hjemløshed i Danmark 2009. National kortlægning*. 139 s. ISBN: 978-87-7487-952-7. Kr. 140,00.
- 09:26 Knudsen, L.: *Børn og unge anbragt i slægten. En sammenligning af slægtsanbringelser og anbringelser i traditionel familiepleje*. 169 s. ISBN: 978-87-7487-953-4. Kr. 170,00.
- 09:27 Nielsen, A.A. & Christoffersen, M.N.: *Børnehavens betydning for børns udvikling. En forskningsoversigt*. 101 s. ISBN: 978-87-7487-954-1. Kr. 100,00.
- 09:28 Schmidt, G., Graversen, B.K., Jakobsen, V., Jensen, T.G. & Liversage, A.: *Ændrede familiesammenføringsregler. Hvad har de nye regler betydet for pardannelsesmonstret blandt etniske minoriteter?* 189 s. ISBN: 978-87-7487-955-8. Kr. 190,00.
- 09:29 Bengtsson, S., Heidemann, J., Jensen, T.G., Tange, J. & Wolff, E.S.: *Kortlægning af de særlige dagtilbud til børn efter § 32. En status to år efter kommunalreformen*. 143 s. ISBN: 978-87-7487-957-2. Kr. 140,00.
- 09:30 Schademan, H.K., Holt, H., Jensen, S. & Weatherall, C.D.: *Virk-somheders sociale engagement. Årbog 2009*. 185 s. ISBN: 978-87-7487-958-9. Kr. 190,00.
- 09:31 Bach, H. & Milhøj, A.: *Review af Arbejdsmarkedsstyrelsens survey om rekruttering*. 94 sider. ISBN: 978-87-7487-959-6. Kr. 100.
- 10:01 Henriksen, A.C.: *Coaching af sygedagpengemodtagere. En pilotundersøgelse med eksperimentelt design*. 69 sider. ISBN: 978-87-7487-961-9. Kr. 70,00.
- 10:02 Lausten, M., Mølholt, A.-K., Hansen, H. & Jensen, V.M.: *Introduktion til dialogprojektet. Dialoggruppe – om forebyggelse som alternativ til anbringelse. Delrapport 1*. 97 sider. ISBN: 978-87-7487-962-6. Kr. 100,00.
- 10:03 Christensen, E.: *Grønlandske børn i Danmark*. 87 sider. ISBN: 978-87-7487-963-3. Kr. 90,00.

- 10:04 Henriksen, A.C.: *Veje til beskæftigelse. En kvalitativ undersøgelse af indsatser over for ikke-arbejdsmarkedsparete kontanthjælpsmodtagere*. 132 sider. ISBN: 978- 87-7487-964-0. Kr. 130,00.
- 10:05 Gensby, U. & Thuesen, F.: *På vej mod job efter en arbejdsskade. En evaluering af arbejdsskadestyrelsens Fastboldelsescenter*. 128 sider. ISBN: 978-87-7487-965-7. Kr. 120,00.
- 10:06 Egelund, T., Jakobsen, T.B., Hammen, I., Olsson, M. & Høst, A.: *Sammenbrud i anbringelser af unge. Erfaringer, forklaringer og årsagerne bag*. 376 sider. ISBN: 978-87-7487-966-4. Kr. 375,00.
- 10:07 Bach H.B. & Henriksen A.C.: *Gravides sygefravær*. 126 sider. ISBN: 978-87-7487-967-1. Kr. 130,00.
- 10:08 Bach H.B.: *Gravid og Fængselsbetjent*. 36 sider. ISBN: 978-87-7487-968-8. Netpublikation.
- 10:09 Madsen, M.B, Holt, H., Jonassen, A.B. & Schademan, H.K.: *Kvinder og mænd i den offentlige sektor. Karrieremønstre, lederønsker og ledermuligheder*. 274 sider. ISBN: 978-87-7487-969-5. Kr. 270,00.
- 10:10 Larsen, M.: *Lønforskelle mellem kvinder og mænd i 2007. Analyser for lønkommissionen*. 86 sider. ISBN: 978-87-7487-970-1. Kr. 90,00.
- 10:11 Thuesen, F.: *Ledelsen og motivation i den offentlige sektor. Et litteraturstudium*. 100 sider. ISBN: 978-87-7487-971-8. Kr. 100,00.
- 10:12 Deding, M. & Holt, H. (red.): *Hvorfor har vi lønforskelle mellem kvinder og mænd? En antologi om ligeløn i Danmark*. 246 sider. ISBN: 978-87-7487-972-5. Kr. 250,00.
- 10:13 Knudsen, L. & Nielsen, V.L.: *Effekten af kommunernes forebyggende foranstaltninger for unge. Forebyggende foranstaltninger i eget miljø sammenlignet med anbringelse uden for hjemmet*. 152 sider. ISBN: 978-87-7487-973-2. Vejledende pris: 150,00 kr.
- 10:15 Christensen, G., Mikkelsen, M.F., Pedersen, K.B. & Amilon, A.: *Boligsociale indsatser og buslejestøtte. Kortlægning og programevaluering af Landsbyggefondens 2006-10-pulje*. 164 sider. ISBN: 978-87-7487-977-0. Vejledende pris 160,00 kr.
- 10:16 Bengtsson, S., Mateu, N.C. & Høst, A.: *Blinde børn – integration eller isolation? Blinde børns trivsel og vilkår i hjemmet, fritiden og skolen*. 136 sider. ISBN: 978-87-7487-978-7. Vejledende pris 140,00 kr.
- 10:17 Bengtsson, S., Mateu, N.C. & Høst, A.: *Blinde og stærkt svagsynede. Barrierer for samfundsdeltagelse*. 122 sider. ISBN: 978-87-7487-979-4. Vejledende pris: 120,00 kr.

- 10:18 Ellerbæk, L.S. & Thuesen, F.: *Projekt arbejdsplads for højtuddannede. Følgeforskning for Region Midtjylland*. 99 sider. ISBN: 978-87-7487-980-0. Vejledende pris: 100,00 kr.
- 10:19 Jakobsen, V. & Ellerbæk, L.S.: *Løn- og arbejdsforhold for kvinder og mænd i køkkefaget*. 71 sider. ISBN: 978-87-7487-981-7. Netpublikation.
- 10:20 Ottesen, M.H., Andersen, D., Nielsen, L.P., Lausten, M. & Stage, S.: *Børn og unge i Danmark. Velfærd og Trivsel 2010*. 155 sider. ISBN: 978-87-7487-982-4. Vejledende pris: 260,00 kr.
- 10:21 Kofod, J.E., Benwell, A.F., Kjær, A.A.: *Hjemvendte soldater. En interviewundersøgelse*. 76 sider. ISBN: 978-87-7487-983-1. Netpublikation.
- 10:22 Lausten, M, Mølholt, A.-K., Hansen, H., Heiner-Schmidt, L. & Aaquist, M.: *Forebyggende foranstaltninger 0-4 år. Dialoggruppe – om forebyggelse som alternativ til anbringelse. Delrapport 2*. 184 sider. ISBN: 978-87-7487-984-8. Vejledende pris: 195,00 kr.
- 10:23 Christensen, E., Lindstrøm, M. & Mølholt, A.-K.: *Efterværn for voldsudsatte kvinder. Krisecentrenes støtte og hjælp til kvinder, som flytter fra centrene*. 95 sider. ISBN: 978-87-7487-985-5. Vejledende pris: 100,00 kr.
- 10:24 Jensen, V.M. & Nielsen, L.P.: *Væje til ungdomsuddannelse 1. Statistiske analyser af folkeskolens betydning for unges påbegyndelse og gennemførelse af en ungdomsuddannelse*. 211 sider. ISBN: 978-87-7487-986-2. Netpublikation.
- 10:25 Espersen, L.D.: *Bekymrende identiteter. Pb.-d.-afhandling*. 260 sider. ISBN 978-87-7487-987-9. Vejledende pris: 100,00 kr.
- 10:26 Høgelund, J., Tørslev, M.K. & Weibel, K.: *Sygemeldte og førtidspensionister med handicap. Jobcentermedarbejderes perspektiver på jobcentrenes indsats*. 101 sider. ISBN: 978-87-7487-986-6. Vejledende pris: 100,00 kr.
- 10:27 Lyk-Jensen, S.V., Jacobsen, J. & Heidemann, J.: *Soldater – før, under og efter udsendelse. Et litteraturstudie*. 92 sider. ISBN: 978-87-7487-989-3. Netpublikation.
- 10:28 Thuesen, F., Holt, H., Jensen, S. & Brink Thomsen, L.: *Virksomheders sociale engagement*. 172 sider. ISBN: 978-87-7487-990-9. Vejledende pris: 170,00 kr.

- 10:29 Jakobsen, V. & Liversage, A.: *Køn og etnicitet i uddannelsessystemet. Litteraturstudier og registerdata*. 175 sider. ISBN: 978-87-7487-991-6. Vejledende pris: 176,00 kr.
- 10:30 Christoffersen, M.N.: *Børnemishandling i hjemmet*. 120 sider. ISBN: 978-87-7487-992-3. Netpublikation.
- 10:31 Jakobsen, T.B., Hammen, I. & Steen, L.: *Efterværn – støtte til tidligere anbragte unge*. 94 sider. ISBN: 978-87-7487-993-0. Vejledende pris: 90,00 kr.
- 10:33 Mateu, N.C.: *Hjælpeplanen for spilleafhængige. Kortlægning af telefonsamtaler i Danmark og Norge i perioden 2008 – 2009*. 50 sider. ISBN: 978-87-7487-995-4. Netpublikation.

EFTERVÆRN – STØTTE TIL TIDLIGERE ANBRAGTE UNGE

MIDTVEJSEVALUERING AF FORSØG MED EFTERVÆRN UNDER HANDLINGSPROGRAMMET 'LIGE MULIGHEDER'

Denne rapport er en midtvejsevaluering af 10 kommunale forsøg med efterværn iværksat for sats-puljemidler i 2007 under regeringens handlingsprogram 'Lige muligheder'.

Hovedformålet med efterværn er at ruste unge, der har været anbragt uden for hjemmet, til at stå på egne ben. Forsøgene viser sig allerede på nuværende tidspunkt at gøre en positiv forskel for de unge i projekterne. Rapporten konkluderer samtidig, at det er nødvendigt med fleksible efterværnsindsatser, da tidligere anbragte unge kæmper med mangefacetterede problemer i form af alt fra lav uddannelsesgrad og ringe familiestøtte til ensomhed, psykisk sygdom og kriminalitet. Forsøgsprojekterne har især gode erfaringer med at tilbyde de unge fast voksenstøtte i form af kontaktpersonordninger. De unge peger imidlertid også på betydningen af at kunne mødes og udveksle erfaringer med andre unge, som har været anbragt. Det giver nogle af projekterne mulighed for gennem etablering af væresteder og tilbud om forskellige fællesaktiviteter.

Rapporten er bestilt og finansieret af Socialministeriet.